Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ

ЎЗБЕКИСТОН КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ КОМИТЕТИ ВА ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИ ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

ГАЗЕТА 1928 ЙИЛ 11 ДЕКАБРДАН ЧИҚА БОШЛАГАН • № 32 (9778). • 1990 йил 14 февраль • чоршанба • Баҳоси 3 тийин.

Бугун газетамизда КПСС Марказий Комитетининг партия XXVIII съездига Ҳаракат дастури лойиҳаси эълон қилинмоқда. Бу лойиҳа КПСС Марказий Комитетининг 1990 йил февраль Пленумида муҳокама этилиб, Пленум қатнашчиларининг мулоҳазалари ҳисобга олиниб маъқулланган.

Партияга, барча совет халқига инсонпарварлик ва демократия принципларига асосланган социализмнинг янги концепцияси муҳокама қилиш учун таклиф этилмоқда.

КПСС Марказий Комитетининг 1990 йил февраль Пленуми маъқуллаган лойиҳа

ИНСОНПАРВАР, ДЕМОКРАТИК СОЦИАЛИЗМ САРИ

(КПСС Марказий Комитетининг партия XXVIII съездига Ҳаракат дастури)

Партия мамлакатни қайта қуришга даъват қилган пайтдан буён ўтган вақт шу йўлни текшириш ва синаш даври бўлди. Жамиятнинг маънавий ва сиёсий эркинликка чиққанлиги ўтиш даврининг асосий якуни бўлди. Озодлик, демократиялаш ва ошкоралик муҳитида одамлар гражданлик ва миллий қадр-қимматларига эга бўлиб қолдилар, давлат ишларини ўз қўлларига олмоқдалар.

Бепоён мамлакат, қарийб 300 миллион халқ турмушидаги чинакам буюк бурилиш осон ва енгил бўлмаслигини билар эдик.

Ҳа, қайта қуриш давомида бир талай чигалликлар бўлди. Ўн йиллар давомида иқтисодиёт, ижтимоий ва миллатлараро муносабатлар соҳасида, жамиятнинг маънавий турмушида йиғилиб қолган муаммолар қалқиб юзага чиқди. Бунинг устига муаммоларнинг ўткирлиги, зарур ўзгартишларнинг миқёслари аввалбошда тахмин қилиш мумкин бўлганидан анча каттароқ бўлиб чиқди. Бунга ислоҳотларнинг ўзини амалга ошириш давомида йўл қўйилган хато ва янглишишлар ҳам қўшилди.

Ҳақиқий аҳвол мана шундай. Шу йиллар давомида орттирилган ҳам ижобий, ҳам салбий тажриба комил ишонч билан қуйидагиларни айтиш имконини беради: қайта қуришдан бошқа оқилона йўл йўқ. Бу — гарчи қийин, машаққатли бўлса ҳам, аммо одамларнинг муносабат турмушини таъминлаб бериш, буюк Ватанимизнинг имкониятларини рўёбга чиқариш учун тўғри йўлдир. Модомики шундай экан, бу йўлдан изчиллик билан дадил бораверишш, жамиятимизни орқага қайтариш ёки уни гражданлар мухолифлигига судраш истагида бўлган кишиларга қарши курашиш керак.

Бошланган ўзгартишларнинг суръатлари, ўткир ижтимоий-иқтисодий ва сиёсий муаммоларни ҳал этишни жадаллаштириш — ҳозирги энг муҳим масаладир. Биз шундай маррага етиб келдикки, энди аввалги хўжалик юритиш ва бошқариш системаси кўп жиҳатдан иш бермай қўйди, янги механизмлар эса ҳали тўла куч билан ишлай бошлагани йўқ. Мана шу ўтиш ҳолати давомида беқарорлик кўринишлари, бошқарувнинг заифлашуви содир бўлмоқда, одамларнинг онгида беҳаловатлик юзага келмоқда. Агар бу ҳолат чўзилиб кетса, халқ учун таҳликали салбий оқибатларга айланиши мумкин. Бунинг иложи битта — қатъият билан ҳаракат қилиш, белгиланган ислоҳотларни зўр ғайрат билан амалга ошириш керак.

Таклиф этилаётган ҳаракат дастури съездда тасдиқланганидан кейин партиянинг янги Программаси ишлаб чиқилгунча коммунистлар ишининг принципиал асоси, ўтиш даври шароитидаги сиёсий йўл-йўриқлар системаси бўлиб қолади, деб мўлжалланган.

I. Қайта қуришнинг моҳияти нима, нималардан қатъиян воз кечиш ва партиянинг ғоявий-сиёсий тажрибасида нималарни сақлаб қолиш керак

Биз аввало, социалистик принципларга мувофиқ келмайдиган авторитар-бюрократик системадан воз кечамиз. Бизнинг олий мақсадимиз — инсоний, демократик социализмдир.

Революцион ўзгартишлар йўлига кирар эканмиз, шу мақсадга эришиш йўлидаги ҳаракатимизга халақит берадиган ўтмиш кишанларини абадул-абад улоқтириб ташлашимиз зарур.

Маркс, Энгельс, Лениннинг материалистик дунёқараши ва диалектик методологияси ижодий руҳига садоқатни тасдиқлаб, унга амал қилиб, биз мафкуравий занжирларни, ақидапарастликни ҳамда бошқача фикрлар ва ғояларга тоқат қилмасликни қатъиян улоқтириб ташлаймиз.

Биз ишчилар синфининг, барча меҳнаткашларнинг позицияларида қолаверамиз ва шу билан бирга умумхалқ ва умуминсоният қадриятларига қарама-қарши қўйиладиган жўн синфий ёндашувдан воз кечамиз.

Биз ижтимоий турмушнинг ёппасига давлат қўлига олинганидан, ўзбошимчаликка ва қонунсизликка олиб борган, ҳокимиятни жазосиз суиистеъмол қилиш ва номуносиб имтиёзлардан фойдаланиш имконини берган ҳамма тартиблардан воз кечамиз.

Социалистик мулкчиликка ибтидоий қарашдан ва товар-пул муносабатларини писанд қилмасликдан, инсоннинг бегоналашувини келтириб чиқарувчи, унинг ўз имкониятлари ва табиий қобилиятларини рўёбга чиқаришга имкон бермайдиган бошқариш ва хўжалик юритишнинг ҳар қандай шакллари ва усулларидан воз кечамиз.

Табиатга тўхтовсиз эксплуатация қилиш объекти деб қарашдан иборат бўлган ва дастлабки индустрлаштириш давридан сарқит бўлиб қолган муносабатни рад этамиз.

Халқларнинг маданий-тарихий қадриятларига, мамлакатнинг орттирилган ақлий сармоясига ҳурматсизликни қоралаймиз.

Меҳнаткашларнинг бошқа партияларига, шу жумладан мамлакатлар ва халқларнинг илғор тараққиётига ўз ҳиссасини қўшаётган социал-демократик партияларга нисбатан салбий ақидапарастликдан иборат сийқа фикрларни рад этамиз.

Биз мамлакатларнинг объектив равишда кучайиб бораётган ўзаро боғлиқлиги ҳамда танлаш эркинлигини сақлаб қоладиган турли жамиятлар ўзаро алоқа қиладиган яхлит дунёсининг қарор топиши янги даврнинг туб белгиси эканлигига асосланиб иш тутамиз.

КПСС ўтмишимиздаги сталинчилик келтириб чиқарган, социалистик қоидалар оёқости қилинишининг оқибати бўлган ҳамда партия билан халқнинг ўз мамлакати ва бутун инсоният тараққиётига реал ҳиссаси тимсоли бўлган нарсаларни бир-биридан аниқ фарқ қилишни принципиал жиҳатдан муҳим, деб ҳисоблайди.

Ўтмишни кўкларга кўтариб мақташ, тарихимизнинг фожиали жиҳатлари тўғрисидаги тўла ва аччиқ ҳақиқатни билишни истамаслик ҳам, тарихий меросимиздаги чинакамига буюк ва қимматли бўлган ҳамма нарсаларни йўққа чиқариш йўлидаги уринишлар ҳам бир хилда хатарлидир. Совет кишилари меҳнати ва курашининг узвий алоқасини узиш ярамайди.

Олий мақсадсиз социалистик тараққиётга эришиб бўлмайди. Одамлар ўз тарихини унутса ёки менсимай қўйса, олий мақсад ўз навбатида амалий заминдан маҳрум бўлади. Бизнинг шароитимизда халқ сиҳат-саломатлиги ва ҳаётий қобилиятининг белгилари бўлмиш тарихий онг, Ватанга муҳаббат, ватанпарварликни байналмилалчиликсиз тасаввур этиб бўлмайди.

Ҳатто биздан бир неча ўн йил кейинги келажак қиёфасини аниқ-равшан, батафсил тасвирлаб бўлмайди. Бир нарса равшан: бу келажак демократия шароитида, қудратли маданий ва илмий-техникавий тараққиёт негизида вужудга келадиган, мамлакатимиз халқларининг ва бутун башариятнинг инсонпарварлик қадриятларига асосланадиган бошқача жамият бўлади. Цивилизация билан табиатнинг яхлитлигини англайдиган, инсон — тарихнинг асл мақсадига айланган жамият бўлади. Келгуси ижтимоий ташкилотнинг бу белгилари халқларнинг ижтимоий озодлик йўлидаги меҳнати ва курашида мужассамлашган илк социалистик ғоянинг моҳиятини ифодалайди.

Социалистик йўлга ва Октябрь ғояларига садоқат биз учун ўзгармасдир: ҳокимият — Советларга, фабрикалар — ишчиларга, ер — деҳқонларга берилсин, халқларга тинчлик, миллатларга ўз тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқи берилсин. Кекса авлодларнинг маънавий кучи ва жасорати, уларнинг Ватан бахт-саодати йўлидаги фидокорлиги, уларнинг бениҳоя шафқатсиз синовлар даврида берган қурбонлари порлоқ хотираси бизга ҳамдам бўлади.

Ижтимоий адолат ғояси бизга ҳамдамдир. Бу ғоя ўн миллионлаб кишиларни тарихий забунликдан кўтарди ва уларни давлатимизни жаҳондаги қудратли давлатга айлантирган ишларга руҳлантирди. Советлар мамлакати инсониятни фашизм қуллигидан халос этишда ҳал қилувчи роль ўйнади, кўпгина халқларнинг миллий озодлик йўлидаги курашида уларга мадад берди, жаҳон фани, техникаси, маданиятига беназир, ноёб ҳисса қўшди.

Меҳнат қилиш, пенсия билан таъминланиш, бепул илм олиш ва соғлиқни сақлаш, Советлар диёрида биринчи бор юзага чиққан бошқа ижтимоий неъматлардан баҳраманд бўлиш ҳуқуқи ҳар қандай маърифатли жамиятнинг мулки бўлиб қолди. Буни унутиш — ҳақиқатга, социалистик олий мақсадга жўшқин интилишда улуғвор қаҳрамонлик ва фидойилик қилган кишиларга ҳурматсизлик бўлур эди.

Қайта қуриш тафаккури ва ахлоқининг таянч нуқталари мана шулардан иборат.

II. Инсон — партия сиёсатининг марказида

Инсонни амалда ижтимоий тараққиётнинг марказига қўйиш, унга муносиб турмуш ва меҳнат шароитини, ижтимоий адолатни, сиёсий эркинликни, шахснинг ҳар томонлама камол топиши ва маънавий жиҳатдан юксалиши имкониятини таъминлашни партия ўзининг асосий мақсади деб билади. Жамият тараққиёти айни шу жиҳатлар билан белгилаб берилиши керак.

КПСС гражданларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларига риоя қилинишининг ҳуқуқий кафолатлари тезроқ вужудга келтирилиши тарафдоридир. Шахсий эркинликни энг асосий ҳаётий қадрият деб тан олиш ва гражданларнинг ҳуқуқлари бутун мажмуини таъминлаш сари кескин бурилиш қилиш — қайта қуришнинг энг муҳим ғалабасидир. Эндиликда ана шу ҳуқуқларни мустаҳкамлаш, уларни пухта моддий, ҳуқуқий ва сиёсий пойдеворга кўчириш зарур.

Партия қуйидагиларни ҳимоя қилаверади:

— **гражданнинг шахси ва қадр-қиммати** қонун билан ишончли ҳимоя қилинишини, унинг уй-жойи ва мол-мулки дахлсизлигини, ёзишмалар ва телефон орқали гаплашишнинг сирлигини;

— **меҳнат қилиш ҳуқуқи**, жумладан меҳнатнинг миқдори ва сифатига, унинг пировард натижасига мувофиқ равишда ҳақ тўлашни таъминлаш кафолатларини мустаҳкамлаш; иш билан банд бўлишни, кадрларни тайёрлаш ва қайта тайёрлашни сақлаб туриш воситаларини вужудга келтириш, касбини ёки иш жойини ўзгартиришга мажбур бўлган кишиларга зарур моддий мадад бериш;

— **гражданларнинг сиёсий ҳуқуқларини**: жамият ва давлат ишларини бошқаришда иштирок этишларини, сўз, матбуот, митинглар ва намойишлар ўтказиш, жамоат ташкилотларига бирлашиш эркинлигини ривожлантириш ва мустаҳкамлаш. Бунда ҳуқуқ-тартиботга, совет қонунлари талабларига қатъий риоя этилиши керак;

— **ижод қилиш эркинлиги** ва истеъдодга миллий қадрият деб муносабатда бўлиш. Партия маданият соҳасида хилма-хилликни бутун чоралар билан рағбатлантириб, шу билан бир вақтда инсонпарварлик мезонларини ҳимоя қилади, жамиятни сохта маданиятдан муҳофаза этади. Маданиятга фойда олиш мақсадларини кўзлаб ёндашиш социализм учун мақбул эмас;

— инсоннинг маънавий соҳада ўз ўрнини эркин белгилаб олиши, **виждон эркинлиги ва диний эътиқод эркинлиги**. Партия ўзининг дунёқараш позицияларидан воз кечмаган ҳолда атеистлар ва динга ишонувчилар ўртасидаги мулоқотни чуқурлаштираверади, барча динлар одамлар ўртасидаги ўзаро муносабатларга ўз ҳиссасини қўшиб, қонунлар доирасида эркин ҳаракат қилиш имкониятига эга бўладиган йўлни ўтказаверади;

— гражданларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилишда **суднинг** ролини ошириш, ҳуқуқни муҳофаза қилиш фаолияти билан шуғулланувчи жамоатчилик-давлат комиссияларини тузиш.

КПСС матбуот ва бошқа оммавий ахборот воситалари тўғрисидаги, виждон эркинлиги ҳамда диний бирлашмалар ҳақидаги, гражданларнинг ижтимоий уюшмалари тўғрисидаги, СССРдан чиқиб кетиш ва СССРга келиш тартиби ҳақидаги, СССР гражданлиги тўғрисидаги, СССР халқларининг тиллари ҳақидаги **қонунлар** ҳамда гражданларнинг сиёсий ва шахсий ҳуқуқларини таъминлаши лозим бўлган бошқа қонун ҳужжатлари тез вақт ичида қабул қилинишига жуда катта аҳамият беради.

Партия **совет кишиларининг иқтисодий ва ижтимоий ҳуқуқлари** мустаҳкамланиши ва ривожланишига, уларнинг фаровонлиги ошиб боришига эришиш учун қатъият билан ҳаракат қилаверади. Партия ўзининг бу соҳадаги куч-ғайратларини қуйидаги вазифаларни бажаришга қаратади:

— аҳолининг кўпайишини ва одамларнинг кўчишини тартибга солишни таъминлайдиган умумдавлат **нуфус сиёсатини** ишлаб чиқиш ва уни қонун билан тасдиқлаш;

— КПСС XXVII съезди олға сурган ва 2000 йилгача ҳар бир совет оиласини алоҳида квартира ёки шахсий уй билан таъминлаш мақсадини қўйган **уй-жой программасини** амалга ошириш. Бу эса давлат, корхоналар, кооперативлар маблағлари, аҳолининг жамғармалари, имтиёзли қарзлар ҳисобидан уй-жой қурилиши суръатларини ошириш ва сифатини анча яхшилашни; квартираларнинг тақсимланиши устидан жамоат назоратини кучайтиришни шаҳарлар ва қишлоқларни комплекс ривожлантиришни, уларнинг меъморчилиги инсон манфаатларига бўйсундирилишини талаб қилади;

— соғлиқни сақлашга маблағ ажратишни анча кўпайтириш ҳамда корхоналар, тармоқлар, республикалар, маҳаллий Советлар ресурсларини ана шу мақсадга мумкин қадар тўлароқ сафарбар этиб **медицина хизматини** такомиллаштириш йўли билан сиҳат-саломатликнинг муҳофаза қилиниши ҳуқуқини таъминлаш;

— **яшаш табиий муҳитини** сақлаб қолиш, табиат ресурсларидан оқилона фойдаланиш кафолатларини кучайтириш; мамлакатнинг, иттифоқдош ва автоном республикаларнинг узоқ муддатга мўлжалланган давлат экология программаларини, шунингдек атроф-муҳитни муҳофаза қилиш тўғрисидаги қонунларни қабул қилиш; табиатни муҳофаза қилиш ишлари билан шуғулланувчи идоралар тузилмаси ва фаолиятини такомиллаштириш;

— **таълим, маориф ва маданиятнинг** барча соҳаларини ривожлантириш, ана шу мақсадга маблағ сарфлашни кўпайтириш; мутахассисларга таълим бериш ва уларни тайёрлаш сифатини тубдан яхшилаш; ўқитувчининг обрўсини ошириш; ғоялар ва истеъдодлар беллашувини рағбатлантириш, маънавий соҳадаги маъмуриятчиликни ҳамда гуруҳлар манфаатлари устунлигини бартараф этиш; маданий ва маънавий меросни, тарихий обидаларни авайлаб асраш; маориф ва маданиятни ривожлантириш манфаатлари йўлидаги турли жамоат ташаббусларини ва хайрияларни қўллаб-қувватлаш; чет мамлакатлар билан маънавий қадриятларни кенг ва эркин айирбошлаш.

Қайта қуриш стратегияси жамиятимизнинг сифат жиҳатдан янги ҳолатига эришишда қудратли омил бўлган **фаннинг ролини ҳамда фан натижаларини ўзлаштиришнинг ролини** чуқур тушуниб етишга асосланган мамлакатнинг ижодий имкониятларини ривожлантириш ва бу имкониятлардан фойдаланиш мустаҳкам қонуний негизга таяниши лозим. Интеллектуал мулкни самарали муҳофаза қилишни таъминлаш муҳимдир. Партия олий ўқув юртлари, академия ва тармоқ илмий муассасалари мустақил ва уларнинг тузилиши хилма-хил бўлиши тарафдоридир.

Аҳолининг биринчи навбатда ёрдамга ва жамият мададига муҳтож бўлган ижтимоий табақалари ва гуруҳлари тўғрисида ғамхўрлик қилиш КПССнинг иқтисодий сиёсатида алоҳида ўрин тутади.

КПСС қуйидагиларни амалга ошириш учун курашаверади.

— **хотин-қизларнинг** меҳнат ва турмуш шароитини яхшилашга доир катта тадбирларни амалга ошириш, жумладан уларга қисқартирилган иш куни, ўзларига қулай график асосида ишлаш ҳуқуқини бериш, ҳомиладорлик отпускаси даврини ва болага қараш учун бериладиган отпуска даврини, кўп болали ва ёлғиз оналарга корхоналар ҳисобидан ҳақ тўланадиган отпуска даврини кўпайтириш; отпуска ва даволаниш учун пул дотациялари берилишини белгилаб қўйиш; хотин-қизлар учун сифатли моллар ишлаб чиқариш ва хизматлар кўрсатишни устун даражада ривожлантириш; уларни оғир ва саломатлик учун зарарли ишлардан озод қилиб қўйиш. Партия сиёсий ислоҳот доирасида хотин-қизлар раҳбарлик ишларига тағин ҳам кенгроқ жалб этилишига эришаверади;

— **болалар тўғрисидаги** ғамхўрликни қатъиян яхшилаш, болалар муассасалари қурилиш ва уларнинг иши сифатини яхшилашга, болалар учун товарлар ишлаб чиқаришни кенгайтиришга маблағ ажратишни кўпайтириш; болалар ўлимини камайтириш чораларини сира кечиктирмай амалга ошириш;

— ёшларга доир самарали сиёсатни ишлаб чиқиш ва амалга ошириш, **ёш авлоднинг** қобилиятларини рўёбга чиқариш ҳамда эҳтиёжларини қондириш учун кенг имкониятлар яратиш, жамиятнинг сиёсий, хўжалик ва маданий турмушида ёш авлод тенг ҳуқуқли асосда иштирок этишига кўмаклашиш; ёшлар ҳаракатини, комсомолни, студентлар ташкилотлари ва бошқа ташкилотларни янгиланиш, уларнинг ташаббусларини, тобора кучайиб бораётган мустақилликка интилишларини қўллаб-қувватлаш;

— **ногиронлар, уруш ва меҳнат ветеранлари** аҳволини яхшилаш; СССР гражданларининг пенсия таъминоти тўғрисида янги қонунни қабул қилиш ҳамда яқин беш йилликда барча ногиронлар ҳамда уруш ва меҳнат ветеранларини, ҳалок бўлган ҳарбий хизматчиларнинг оилаларини алоҳида квартира билан таъминлашга доир махсус программани ишлаб чиқиш; ветеранлар ва ногиронларга тиббий хизмат кўрсатишни яхшилаш ҳамда уларнинг ўзига хос эҳтиёжларига мўлжалланган товарлар ишлаб чиқаришни кўпайтириш тўғрисидаги қарорларни бажариш; нарх-навонинг кўтарилишига қараб пенсиялар ва нафақаларни ошириб бориш; пенсия миқдоридан қатъи назар иш ҳақини тўла олиш ҳуқуқини бериш.

Гражданларнинг ҳуқуқлари ва эркинликлари уларнинг гражданлик бурчлари билан узвий боғлиқлигига коммунистлар аминдирлар. Партия жамиятда меҳнатга, қонунийлик ва ҳуқуқ-тартиботга ҳурмат, социалистик Ватанни ҳимоя қилишга тайёр туришни қарор топтириш, ҳалоллик ва номуслилик, эзгулик ва меҳр-шафқат, ўзини ахлоқий назорат қилиб бориш ва виждонлилик, инсон қадр-қиммати ва ўз йўлини танлаб олиш эркинлиги каби умумбашарий қадриятларнинг ҳуқуқий ва маънавий кафолатларини вужудга келтириш йўлида қатъият билан ишлайверади.

КПСС ҳар қандай ғайриқонуний афзалликлар ва имтиёзларга қаршидир, бу ишда тўла ошкоралик тарафдоридир. Коммунист деган ном ёки раҳбарнинг лавозими неъматлардан фойдаланишда ҳеч қандай имтиёз бермайди. Хизмат мавқеини суиистеъмол қилишни таг-томири билан тугатиш лозим.

III. Самарали планли-бозор иқтисодиёти учун

Партия мамлакатдаги иқтисодий вазиятни соғломлаштириш мақсадида барча даражалардаги қонун чиқарувчи ва ижроия органлари самарали ишини йўлга қўйишни сира пайсалга солиб бўлмайдиган вазифа деб билади. КПСС Министрлар Совети ишлаб чиққан ва СССР халқ депутатлари Съезди маъқуллаган истеъмол бозорини барқарорлаштириш ва аввало мавжуд пул ва уни мол билан таъминлаш ўртасидаги узилишни бартараф этиш тадбирлари системасини амалга оширишга ёрдам беради. Кўрилаётган тадбирлар аниқ-равшан ижтимоий йўналишда бўлиши, биринчи навбатда аҳолининг кам ҳақ олаётган табақалари иқтисодий аҳволини яхшилаши зарур.

Аҳолини озиқ-овқат билан таъминлаш ниҳоятда ўткир муаммо бўлиб турибди. КПСС гўшт, сут, сабзавот, деҳқончилик ва чорвачиликнинг бошқа маҳсулотларини етиштиришни жадал ўстириш манфаатларини назарда тутиб экономика аграр секторини устун ривожлантириш тарафдоридир.

Ерда хўжалик юритишнинг барча шаклларини ривожлантириш озиқ-овқат муаммосини ҳал этишнинг негизи бўлиши керак, давлат, кооператив хўжаликлар ва якка хўжаликлар, хўжалик юритишнинг турли шакллари — пудрат, ижара, оила шакллари ва бошқа шакллар бир хил имкониятларга эга бўлиши керак. Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг, маҳсулотни қайта ишлаш ва асрашнинг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш, бу маҳсулотнинг даладан пештахтага келгунича нес-нобуд бўлишини камайтириш энг муҳим йўналиш бўлиб қолаверади.

Шаҳар билан қишлоқ ўртасида ижтимоий мувозанатни вужудга келтириш — қайта қуришнинг принципиал вазифаларидан биридир. Қишлоқ аҳолисини шинам уй-жой билан таъминлаш, замонавий турмушни йўлга қўйиш, йўллар қуриш учун қисқа муддат ичида янги имкониятлар барпо этилиши керак.

Халқ истеъмоли молларини ишлаб чиқаришни кўпайтириш бундан буён ҳам диққат марказимизда бўлади. КПСС бозорни тўлдиришда силжишга эришишга имкон берадиган тадбирлар мажмуасини амалга оширишга ёрдам бераверади.

Партия молияни соғломлаштиришга қаратилган самарали сиёсат, шу жумладан омонат кассаларга жамғарма қўйишни бериладиган фойдани кўпайтириш йўли билан рағбатлантириш, суғурта ишларини ривожлантириш, фойдали шартларда давлат заёмлари облигацияларини тарқатиш, уй-жойни сотиш, келажакда узоқ вақт фойдаланиладиган буюмларни сотиб олиш эвазига аҳолининг аванс тўловлари, акциялар ва бошқа қимматбаҳо қоғозларни сотишга оид тадбирларни ўтказиш тарафдоридир. Янада мукаммал иқтисодий воситалар ва нормативлар талаб этиладики, булар асосланмаган даромадларнинг пайдо бўлишига, тегишли мол билан таъминланмаган пулларнинг муомалага чиқишига ҳалал бериши керак.

КПСС ҳозирги ва келгусидаги ижтимоий-иқтисодий муаммоларни ҳал этишни **туб иқтисодий ислоҳот** билан чамбарчас боғлиқдир, деб ҳисоблайди, шу ислоҳот туфайли монополизм ва ташаббуссизлик, беҳуда сарф-харажат ва хўжасизлик, истеъмолчиларнинг манфаатини унутиш хос бўлган буйруқ билан тақсимлаш системаси ўрнига мулкнинг турли-туман шакллари, молларни мустақил тайёрловчиларнинг мусобақасига, молиянинг ривожланган системасига, шахсий ва коллектив манфаатдорликнинг қудратли омилига асосланган планли-бозор экономикаси келиши керак.

Иқтисодий ислоҳотнинг йўли биз илгари ўйлаганга нисбатан анча машаққатли бўлиб чиқди. Аммо биз хўжалик юритишнинг мамлакатни турғунликка, жаҳондаги ривожланган мамлакатлардан орқада қолишга олиб келган, ўзини бадном этган шаклларига қайтишга йўл қўймасликка қатъий азму қарор қилганмиз.

Мулкчилик муносабатларини тубдан қайта қурмасак, иқтисодий ислоҳот рўёбга чиқмайди. КПСС мулк шаклларининг хилма-хиллиги тарафдоридир. Шу шаклларнинг тенг ҳуқуқли, соғлом рақобати — гражданлар эрки, ходимлар ўз қобилиятларини рўёбга чиқариш шакл ва усулларини ҳақиқатда танлаб олишининг иқтисодий асоси, истеъмолчилар манфаатлари ва ҳуқуқларининг кафолатидир.

Давлат мулкини ишлаб чиқариш миқёслари регионларнинг ўзига хос жиҳатлари, интеграция алоқаларининг ривожланганини ҳисобга олиб, ижара, тўла хўжалик ҳисоби, пудрат негизида, акционерлик шакллари ва бошқа замонавий шакллар асосида меҳнаткашларнинг ўзлари демократик йўсинда бошқарадиган мулкка айлантириш муҳим вазифадир.

Партия соғлом негизда кооператив ҳаракатни ривожлантиришга ҳар томонлама ёрдам бериш, ишлаб чиқариш кооперациясини, жумладан колхозларни мустаҳкамлаш, меҳнат коллективи мулкчилиги турли шакллари, шу жумладан улушбай, бадалли, акционерлик шаклидаги мулкчилик фаолият майдонини кенгайтириш тарафдоридир.

КПСС якка тартибдаги меҳнат мулкчилиги, шу жумладан ишлаб чиқариш воситаларига якка тартибдаги меҳнат мулкчилиги мамлакат иқтисодий тараққиётининг ҳозирги босқичига зид эмас, деб ҳисоблайди.

Мулкнинг турли шаклларидан фойдаланиш ходимнинг ишлаб чиқариш воситаларидан бегоналаштиришни ва кишининг-киши томонидан эксплуатация қилинишини истисно этиши керак.

Хўжалик фаолиятини тартибга солишнинг **планли ва бозор усулларини** узвий тарзда бирга қўшиб олиб бориш йўлини топиш иқтисодий ислоҳотнинг энг мураккаб муаммосидир.

Замонавий ишлаб чиқаришнинг ривожланишига марказлаштирилган йўсинда планли таъсир этиш бўлмаса, ана шундай ишлаб чиқаришнинг ўзи ҳам бўлмайди. Хўжалик юритишнинг ана шу ўз моҳияти жиҳатидан социалистик принципи кўпгина мамлакатларда татбиқ этилди. Аммо ана шундай таъсирнинг аниқ мезони ва усулларини белгилаш жуда муҳим аҳамиятга эгадир. Ўтмишда ишлаб чиқариш ва тақсимлашнинг бутун жараёнини план билан қамраб олишга ҳаракат қилган эдилар, эндиликда бундан фарқли тарзда шундай тартиб ўрнатиш керакки, экономикага планли, марказлаштирилган раҳбарлик асосан нарх, солиқ, процент, кредит, тўловлар ва бошқа шу сингарилар орқали амалга оширилсин ва бундай раҳбарлик соҳаси стратегик вазифаларни ҳал этиш билан қатъий белгилаб қўйилиши лозим. Бу, аввало, йирик илмий-техникавий ва структура программаларини амалга ошириш, инфраструктурани ривожлантириш, инсон яшайдиган муҳитни муҳофаза этиш ва ресурсларни тиклаш учун ўтказиладиган комплекс тадбирлар, солиқ ва кредит-молия сиёсати, пул муомаласи барқарорлигини таъминлашдир. Одамларнинг ижтимоий жиҳатдан ҳимоя этилишига алоқадор масалалар ҳам марказлаштирилган йўсинда тартибга солинишини тақозо этади.

КПСС шунга асосланадики, мамлакатга тўлақонли ва тартибга солиб туриладиган ягона Иттифоқ бозори зарур, бу бозор ишлаб чиқариш имкониятлари ва эҳтиёжлари мувозанатини, тўловга қодир талаб ва таклифнинг барқарор мувозанатини таъминлаш ва сақлаб туришнинг ҳамиша ишлаб турадиган механизми бўлиши лозим. Бу совет иқтисодиётини жаҳон хўжалик алоқаларига жалб этиш, сўмнинг эркин муомалада бўлишига ўтишнинг шарти ҳамдир.

Тўкис бозор хўжалигини ташкил этиш учун истеъмол моллари, ишлаб чиқариш воситалари, қимматбаҳо қоғозлар, инвестициялар, валюталар, илмий ечимларнинг бозорини вужудга келтириш, молия, пул, кредит системалари ислоҳотини жадаллаштириш керак.

Нарх белгилашни қайта қуриш — иқтисодиётни бозор йўли билан тартибга солишни жорий этишнинг зарур шартидир. Нарх даражалари ва нисбатликларини сунъий тарзда яратиш, баъзилар учун самарасиз дотациялар бериш ва бошқаларни хонавайрон қилиб маблағларни олиб қўйиш юки хўжалик юритиш учун сохта йўналиш беради, хўжалик юритишнинг самарадорлигига баҳо беришни чалкаштиради, илмий-техникавий қолоқлик ўзгармай қолаверади, халқаро меҳнат тақсимоти афзалликларидан фойдаланишга халал беради.

Чет эл фирмаларини ҳам истисно этмаган ҳолда, мол ишлаб чиқарувчиларнинг рақобати нарх кўтарилишини тартибга солиб турадиган ва тўхтатадиган муҳим омил бўлиши керак. Бунинг учун ишлаб чиқариш, савдо, кредит хизмати ва суғурта ишига монополияни қонун йўли билан тугатиш керак.

Партия **иқтисодиётни структура жиҳатидан истеъмол сектори фойдасига қайта қуриш**, самарали ва кўп маблағ талаб қиладиган ишлаб чиқаришларни қисқартириш чораларини кўриш, куч ва маблағларни мавжуд корхоналарни реконструкция қилишга жамлаш тарафдоридир. Табиатдан оқилона фойдаланиш, ресурсларни тежаш, хом ашё ва материалларни, меҳнат сарфини тежаш программаларини амалга оширишга, хўжасизликка қарши курашга диққат-эътиборни кучайтириш керак. Структура жиҳатдан қайта қуриш жараёнига экономиканинг мудофаа тармоқлари конверсияси узвий тарзда қўшилиши керак;

(Давоми иккинчи бетда).

ИНСОНПАРВАР, ДЕМОКРАТИК СОЦИАЛИЗМ САРИ

(Давоми. Боши биринчи бетда).

шу тармоқларнинг юксак малака ва илмий-техникавий потенциалига таяниб ишлаб чиқаришнинг замонавий воситалари ва халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқаришни кескин кўпайтириш мумкин. Айни вақтда кенгайтирилган такрор ишлаб чиқариш учун ресурслар бўлишини назарда тутиш керак, шундай қилинмаса иқтисодий тараққиёт муқаррар тўхтаб қолади.

Партия иқтисодий, экологик ва ижтимоий самарадорликни ҳисобга олиб, **фан-техника тараққиётини жадаллаштиришга,** унинг ютуқларини ижтимоий ҳаётнинг барча соҳаларига тезроқ жорий этишга қаратилган куч-ғайратларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлайди. Фундаментал ва амалий тадқиқотларни, уларнинг қудратли равнақ топиши учун зарур бўлган барча нарсалар билан таъминлаш давлатнинг муҳим юмушидир. Илм-фанни ташкил этиш ва билимларни оммалаштиришнинг турли шаклларига кенг майдон очиб бериш зарур.

Табиатни муҳофаза этиш — одамни муҳофаза этиш демакдир. XX асрнинг охирида табиатни қутқариб қолиш, Ер юзида ҳаётни асраб қолишнинг муқаррар шартларидан бирига айланди. Биз мамлакатимизда жаҳон стандартларини жорий этишимиз, халқаро экологик ҳамкорликда фаол иштирок этишимиз зарур. Табиатни муҳофаза этиш тадбирларини писанд қилмай, мамлакатни саноатлаштиришнинг барқ уриб ўсиши экологик фалокатнинг жуда оғир ўчоқлари пайдо бўлишига олиб келди. Аҳволни ўнглаб олиш учун шошилинч чоралар ва катта маблағлар зарур. Партия янги корхоналарни жойлаштириш билан боғлиқ бўлган масалаларни ҳал этишда қатъий илмий экспертиза ва жамоатчилик фикрини ҳисобга олиш тартибини қонун йўли билан мустаҳкамлаб қўйиш зарур деб ҳисоблайди.

Шу билан бир қаторда мамлакат учун ҳаётий зарур бўлган ва буларсиз одамларнинг кундалик эҳтиёжларини қондириш мумкин бўлмай қоладиган корхоналарни ёпиш тўғрисида талаблар қўйиб саросимага тушиш ҳам номақбулдир. Замонавий илмий-техникавий тараққиёт ва саноат тараққиётисиз, буларга зид тарзда экологик муаммоларни ҳам ҳал этиб бўлмайди, табиатни асраб бўлмайди.

Мамлакатнинг **халқаро меҳнат тақсимоти ва меҳнат кооперациясидаги** иштирокини кенгайтириш иқтисодиётни самарали ривожлантиришнинг сўзсиз шартидир. Совет моллари ва хизматларининг рақобатга қобилиятини ошириш, корхоналарнинг ташқи иқтисодий мустақиллиги, жумладан, валюта мустақиллигини изчиллик билан мустаҳкамлаш, экспортнинг хом ашё йўналишига барҳам бериш, импорт структурасини қайта қуриш — бунинг ишончли йўлидир.

КПСС ана шу тилга олинган барча тадбирларнинг амалга оширилиши тарафдори бўлиш билан бир қаторда меҳнат аҳли манфаатларини изчиллик билан ҳимоя қилаверади. Яширин экономика, порага сотилган унсурлар, чайқовчилар, монополияга янги даъвогарлар йўлига ишончли ҳуқуқий ғов ўрнатиш учун курашаверади.

IV. Кенг кўламдаги социалистик демократия ва халқнинг ўзини ўзи бошқариши сари

Демократиялаш — қайта қуришнинг мақсади ва воситасидир. Бутун янгиланиш жараёни муваффақиятга эришишнинг ғоят муҳим шарти ҳамда инсон ҳуқуқларига риоя этилишининг кафолати ҳуқуқий давлатни ҳамда ўзини ўзи бошқарувчи социалистик жамиятни шакллантиришдан иборатдир.

Партиянинг сиёсати бирдан-бир ҳокимият манбаи бўлган халқнинг суверен иродасини тан олишга асосланади. Умумхалқ ҳуқуқий давлати қандай бўлмасин бирон синфнинг диктатурасини, айниқса бошқарувчи бюрократиянинг ҳокимиятини истисно этади ва у барча гражданларнинг давлат ишларида қатнашишига ҳамда ҳар қандай лавозимларни эгаллашига имконият таъминлаб берадиган Советлар Республикасидир.

Бизда авторитар системадан демократик система сари муҳим қадамлар ташланди, янги қоидалар ва ёндашувлар асосида ҳокимиятнинг олий органлари тузилди. Энди барча давлат органлари структурасини қайта қуришни, ҳокимиятни Советларга топширишни ва совет федерациясини тубдан ўзгартиришни охирига етказиш керак.

Сайлов системаси. Уни умумий тенг тўғри сайлов ҳуқуқи принципларига батамом мувофиқлаштириш керак. Биз сайлов жамиятдаги барча қатламларнинг вакиллари, шахслар ҳамда партия, жамоат ташкилотлари ва ҳаракатлар, айрим номзодлар сайловчилар муҳокамасига олиб чиқадиган ғоялар ҳалол мусобақалашадиган майдон бўлишига тарафдормиз. Партия депутатлар корпусида, давлат органларида ишчи ва деҳқонларнинг, хотин-қизлар, ёшларнинг, ветеранларнинг ва жамиятдаги сиёсий ҳаётга етарлича жалб қилинмаган ҳамда ўз манфаатларини ҳимоя қилиш учун қўллаб-қувватланишга муҳтож бўлган бошқа қатламлар ва гуруҳларнинг муносиб вакиллигини таъминлашга ҳаракат қилади.

Демократия ва сиёсий фикрлар хилма-хиллиги. Жамиятимизни демократиялаш даврида гражданларнинг янги ижтимоий-сиёсий уюшмалари вужудга келмоқда. Жамиятнинг ривожланиши партиялар тузилиши мумкинлигини ҳам истисно этмайди. Уларни тузиш тартиби қонун билан белгилаб қўйилади ва СССР Конституциясида тегишли суратда акс эттирилади. Шу билан бирга зўравонликни, миллатлараро адоватни тарғиб қиладиган, Конституцияга қарши, экстремистлик мақсадларини кўзлайдиган ташкилот ва ҳаракатларни тузиш ҳамда уларнинг фаолияти қонун билан тақиқлаб қўйилмоғи керак.

КПСС монополияни даъво қилмайди ва социалистик жамиятни янгилашни ёқлаб чиқаётганларнинг ҳаммаси билан сиёсий мулоқот ҳамда ҳамкорлик қилишга тайёр. Принципиал маънода бизнинг нуқтаи назаримиз шундан иборатки, жамиятнинг демократиялашув даражаси, давлат ва жамоат муассасаларини тузиш ва улар ишининг демократик характери, гражданларнинг сиёсатга тортилиши, қайта қуриш жараёнининг оғишмай ривожланиб бориши ҳал қилувчи аҳамиятга эгадир. Ҳозир КПСС — жамиятни демократиялашга ҳар томонлама ёрдам бериб, айни вақтда улкан ранг-баранг мамлакат кўламида жипслаштирувчи роль ўйнаётган ҳақиқий сиёсий кучдир.

Халқ депутатлари Советлари. Олдимизда турган даврнинг энг муҳим вазифаларидан бири шундан иборатки, Советлар халқ иродасини изчиллик билан ифода этадиган ҳамда давлатни бошқариш воситаларини ўз қўлларида жамлайдиган ҳақиқатан ҳам тўла ҳокимиятли органларга айланмоқда. Бунинг учун улар тегишли ҳуқуқларга, иқтисодий мустақилликка эга бўлишлари ва кучли, билимдон депутатлар корпусига таянишлари керак.

Сиёсий ислоҳот чуқурлашиб борган ва бошқариш марказдан жойларга кўчирилган сари КПСС ўзини-ўзи бошқарувчи жамоаларнинг қарор топиши ва ривожланишига ёрдам беради. Бу нарса юқори органларга ўзларининг ҳозирги кўпгина оператив-хўжалик вазифаларидан халос бўлишларига, иттифоқдош республикалар, регионлар, бутун мамлакат кўламида комплекс вазифаларни ҳал қилишга эътиборни қаратишларига имкон беради.

Давлат ҳокимияти. КПСС ҳокимият вазифаларини — қонун чиқариш, ижро этиш ва суд вазифаларини бир-биридан ажратиш бошқарувнинг самарадорлиги учун муҳим аҳамият касб этади, деб ҳисоблайди. Ленин сўзлари билан айтганда, биз совет системасининг афзалликларини парламентаризм ютуқлари билан боғлашимиз керак. Бу соҳада дастлабки қадамлар қўйилди. Бироқ, қайта қуриш тажрибаси давлат органларининг масъулияти ва ҳуқуқ доираларини янада аниқроқ белгилаб қўйиш зарурлигини тақозо этмоқда.

СССР халқ депутатлари Съезди ва Олий Совети пировардида ҳал қилувчи роль ўйнагани ҳолда қайта қуриш сиёсатини рўёбга чиқаришнинг қабул қилинган қонунларни бажаришнинг ишончли ва самарали механизми зарур. Янги олий ҳокимият органларининг иш тажрибаси ҳозирча бундай механизм шаклланиш босқичида турганлигини кўрсатмоқда. Жамиятда СССР халқ депутатлари Съезди олдида масъул бўлган ҳамда зарур ҳокимият ваколатларига эга бўлган давлат бошлиғи — президент лавозимини таъсис этиш масаласи борган сари қатъият билан қўйилмоқда. Буни мамлакатнинг барқарор ривожланишини таъминлаш, қайта қуришга янада жўшқинлик бахш этиш ва унинг орқага қайтмаслиги кафолатларини мустаҳкамлаш, қонунийликни ва гражданларнинг хавфсизлигини демократиялаш жараёнида барча давлат ва жамоат муассасаларининг нормал ва самарали ишлашини таъминлаш, СССР манфаатларини ҳимоя қилиш ҳамда халқаро майдонда давлатимиз номидан вакиллик қилиш эҳтиёжлари талаб қилмоқда.

СССР Министрлар Советининг мавқеини ва ҳуқуқларини мустаҳкамлаш зарур.

СССР Олий Советининг аъзолари ва ҳукумат аъзолари бўлган коммунистлар янада қатъият ва масъулият билан иш олиб бориб, мамлакатда вазиятни барқарорлаштириш, иқтисодий танглики енгиш учун зарур чора-тадбирлар амалга оширилишига ҳаракат қилишлари керак.

Давлат ва хўжалик аппарати. Бу соҳани ҳам анчагина қайта қуришни амалга ошириш, унга, бизнинг назаримизда, аппаратнинг албатта вакиллик органлари ва жамоатчилик назорати остида бўлишини, унинг оқилона етарлилигини ва омилкорлигини, асосий тартиб-қоидаларнинг ошкоралигини, махфийлик чекланишини асос қилиб олиш зарур. Советларнинг янги состави сайланганидан кейин аппаратни янгилаш мақсадга мувофиқдир.

Одил судлов ва жамоат тартибини сақлаш. Қонунчилик ва ҳуқуқ-тартиботни мустаҳкамлаш юзасидан зарур чоралар кўриш керак. Шахснинг кимлигидан қатъи назар, барчанинг қонунга риоя қилиши давлат органлари, жамоат ташкилотлари фаолиятининг, мансабдор шахслар ва гражданлар хулқ-атворининг зарур қоидасига айланиши керак. Партия суд ва прокуратуранинг қонунийлик ва ҳуқуқ-тартибот кафиллари сифатидаги мустақиллигини янада мустаҳкамлашни ёқлайди.

Олдимизда **суд-ҳуқуқий ислоҳотни** амалга ошириш, энг аввало қонунбузарликнинг кучайиши тенденциясини тўхтатиш, жиноятчилар, ўғрилар ва қотиллар, порахўрлар ва давлат мулкини ўғирловчилар, таъмагирлар, пинҳона иқтисодиёт корчалонлари, чайқовчилар, зўрлик қилувчилар, безорилар муқаррар жазоланишини таъминлаш учун юксак самарали одил судловни вужудга келтириш соҳасида жуда катта ишлар турибди.

Биз ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар — судлар, прокуратура, терговаппарати, милиция ходимларининг профессионал тайёргарлигини, нуфузини, моддий таъминотини анча кўтариш муҳим деб ҳисоблаймиз. Вазият айбсизлик презумпциясига, ҳимояланиш ҳуқуқига ва одил судлов қоидаларига қатъий амал қилиб, жиноятчиликка қарши курашда қонунда кўзда тутилган барча воситаларни қўллашни талаб қилмоқда.

Хўжалик юритишнинг янги шароитларига ўтиш, хусусан шартнома муносабатларини кенг жорий этиш давлат ҳакамлиги хизматини яхшилашни, халқ хўжалигини адлия кадрлари билан мустаҳкамлашни, аҳолига ҳуқуқий тарбия беришнинг бутун системасини қатъий такомиллаштиришни талаб қилмоқда.

Мудофаа. Бизнинг янгича фикрлашимиз мамлакат хавфсизлигини сиёсий воситалар билан таъминлаш мумкинлигини анча кенгайтирди. Бироқ ҳозирча дунё ҳарбийлаштирилган ва унда қуролли низолар чиқиши мумкин экан, уруш хавфи бартараф этилмаган экан — бизга ишончли мудофаа қобилияти керак.

Партия Ватан олдида жуда катта хизматлари бўлган армия ва флотимиз ҳозирги шароитда ўз олдиларида турган вазифаларни муваффақиятли ҳал қила оладиган бўлиши тўғрисида ғамхўрлик қилишни ўзининг бурчи деб ҳисоблайди. Бунинг учун янги мудофаа доктринаси ва оқилона етарлилик принципи асосида **ҳарбий ислоҳот** сари иш олиб бормоқ керак. Ҳарбий қурилиш сифат кўрсаткичларига қаратилганлиги сабабли кадрлар составининг профессионализмини бутун чоралар билан ошириб бориш, армиямиз билан ўз тақдирини боғлаган кишиларнинг шон-шараф кодексини унинг шонли анъаналарига муносиб даражага кўтариш керак. Партия ҳарбий хизматнинг нуфузи ошиб боришига, ҳарбий хизматчилар ва уларнинг оилалари социал ҳимояланиши мустаҳкамланишига ва маиший шароитлари яхшиланишига эришиб бораверади.

Ҳуқуқий давлат мудофаа соҳасига амалий сиёсий раҳбарликни, ҳарбий маҳкаманинг олий ҳокимият органлари назорати остида бўлишини, айни вақтда давлатлар ўртасида эришилган ишонч даражасига мувофиқ равишда унинг фаолияти мумкин қадар ошкора бўлишини тақозо этади.

КПСС саноатнинг мудофаа тармоқларида тўпланган имкониятни граждан ишлаб чиқаришида фойдаланиш учун сақлаб қолган ҳамда кўпайтирган, қуролли кучлар учун ишлаб чиқарилаётган техниканинг сифати пасайиб кетишига йўл қўймаган ҳолда мудофаа тармоқлари соҳасини ўзгартириш программасини қўллаб-қувватлайди.

Ички хавфсизлик. Давлат чегараларини қўриқлаш, чет эл разведкаларига қарши туриш, совет конституцион тузумини ва гражданларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш — шуларнинг барчаси мураккаб ва баъзан хавфли вазифани адо этаётган чегара ва ички қўшинлар тўғрисида ғамхўрлик қилиш вазифасини зиммамизга юклайди. Ҳозирги шароитда жамоат тартибини сақлашнинг ҳаётий муҳим воситаси бўлиб қолаётган ички ишлар ва давлат хавфсизлиги органлари фақат қонун доирасида ва ҳокимиятнинг вакиллик органлари назорати остида иш олиб боришлари зарур.

Ҳуқуқий давлат ва ўзини ўзи бошқарувчи жамият. Партия ҳуқуқий давлатни шакллантириш — нисбатан узоқ давом этадиган жараён бўлиб, бу жараёнда давлат органларининг тегишли структураси, қонунларнинг яхлит системаси вужудга келади, демократияга тажовуз қилишларга ва ўзбошимчаликка қайтиш йўлидаги уринишларга қарши кафолат бўлиб хизмат қиладиган анъаналар тўпланиб боради, деган фикрга асосланиб иш тутади. Ҳуқуқий давлатнинг қарор топишида сиёсий маданиятни ривожлантириш жуда катта роль ўйнайди.

Барча ижтимоий жараёнлар қанчалик кўпроқ иқтисодий ва ҳуқуқий воситалар билан тартибга солинса, давлатнинг мажбур қилиш усулларини қўллашга эҳтиёж аста-секин қисқариб борса, социализм ва демократия принциплари шунчалик аниқ ва пухта рўёбга чиқиши мумкин. Ўзини ўзи бошқарувчи жамиятнинг шаклланиши халқнинг жуда кучли ижодий қудратини очиш имкониятини беради.

СССРнинг янги Конституцияси тўғрисида. Жамиятимизнинг тубдан янгиланиши Совет давлатининг янги асосий Қонунини яратиш масаласини ўртага қўйди. Янги Конституцияни қабул қилиш ишини фаолроқ олиб бориш тўғри бўлади деб ҳисоблаймиз.

V. Янги федерация сари

КПССнинг ҳозирги босқичдаги миллий сиёсати. Қайта қуришнинг тақдири, мамлакатнинг келажаги миллатлараро муносабатлар қандай таркиб топишига жуда боғлиқдир.

Биз Октябрь туфайли мамлакатимиз ҳаётига кирган буюк ва муносиб ишларни — Россия империясининг мустамлака чекка ўлкалари ҳолатида бўлган кўпгина халқларнинг жипслашуви ва ўз давлатларига эга бўлишини, уларнинг қолоқлигига барҳам берилганлигини, миллатлараро алоқанинг янги қадриятларини, буюк жаҳоншумул давлатга тенг ҳуқуқли мансублик туйғусини йўққа чиқариш йўлидаги уринишларни қатъиян рад этамиз. Айни вақтда ленинча миллий сиёсатни бузиш кўп миллатли давлатимиз халқларига анча азоб-уқубат ва маҳрумликлар келтирди. Объектив кўчиб юриш ва демография жараёнларида ҳам жиддий муаммолар тўпланиб қолди.

Партия мана шу соҳада вужудга келган қийинчиликлардан қутулишнинг бош йўли иқтисодий ва сиёсий ислоҳотни изчиллик билан амалга оширишдан, давлат тузилишининг сталинча, аслини олганда унитар моделидан қатъиян воз кечишдан, федерализм принципини тўла-тўкис ва изчиллик билан рўёбга чиқаришдан иборат деб билади.

Миллатларнинг ривожланиши ва миллатлараро муносабатлар масалаларига бизнинг ёндашувимиз КПССнинг «Ҳозирги шароитда партиянинг миллий сиёсати» дастурида баён қилиб берилган. Бу дастурга қуйидаги муҳим принциплар асос бўлган: мамлакатнинг бутун территориясида ҳар қандай миллат гражданининг ҳуқуқларига ҳеч сўзсиз риоя қилиш: иттифоқдош республикалар мустақиллигини реал суратда бойитиш ва миллий автономия барча турлари мустақиллигининг янги даражасига эришиш; муштарак мақсадларга эришиш учун ўз ҳуқуқларининг бир қисмини ихтиёрий суратда Иттифоққа берадиган эркин ва тенг ҳуқуқли республикаларнинг федерацияси сифатида мамлакатнинг яхлитлигини сақлаб қолиш.

Миллатларнинг ўз тақдирини ўзлари белгилаши. Янгиланган совет федерациясида миллатларнинг ўз тақдирини ўзи белгилаши принципи миллий-давлат тузилмаларининг турмушни ташкил этиш шаклларини, давлат институтлари ва рамзларини танлаб олишда эркинликни тақозо этади. Бизнинг олий мақсадимиз бир хиллик эмас, балки хилма-хиллик орқали бирликка эришишдир.

Партия миллатларнинг ажралиб чиқишгача бўлган ўз тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқининг ленинча принципига содиқ эканлигини тасдиқлайди ва бу ҳуқуқни рўёбга чиқариш механизми ҳақидаги қонуннинг қабул қилинишини ёқлайди. Айни вақтда биз ишонамизки, ўзаро хилма-хил ва бир-бирига ўтиб турувчи алоқаларнинг кучсизлантирилиши ва айниқса бузилиши барча халқлар учун олдиндан айтиб бериш қийин бўлган салбий оқибатларга олиб келган бўлур эди, одамларнинг тақдири ҳақида гапирмаса ҳам бўлади. Шу сабабли биз кўпмиллатли катта демократик давлатни бузишга олиб борадиган ажратувчилик шиорлари ва ҳаракатларига қатъиян қаршимиз.

Иттифоқ ва иттифоқдош республикалар. Совет федерациясини ўзгартириш миллатлараро муносабатларни уйғунлаштиришга, иттифоқдош республикалар билан уларнинг муштарак тузилмаси бўлмиш иттифоқ ўртасида оқилона алоқалар ўрнатишга қаратилмоғи керак.

КПСС иттифоқ тузилишининг шартнома принципини ривожлантириш зарур деб ҳисоблайди. Бундай қилиш юз берган катта ўзгаришларни акс эттириш, миллий тараққиёт ва миллатлараро муносабатларга доир муаммоларнинг бутун мажмуига янгича ёндашувларни гавдалантириш имконини берган бўлур эди. Аниқ белгилаб қўйилган вазифалар ихтиёрий суратда Иттифоққа берилганда иттифоқдош республикаларнинг мустақил давлатлар сифатидаги мавқеи кучайиб, конституцион кафолатларга эга бўлади.

Республикалар иқтисодий жиҳатдан мустақил бўлмасалар уларнинг реал суверенитети ҳам бўлиши мумкин эмас. Бироқ ҳозирги иқтисодиёт юқори даражада иш олиб борувчи марказсиз ишлай олмайди. Марказнинг федерацияга кирувчи республикалар, халқларнинг туб манфаатларидан фарқ қиладиган ўзига хос манфаатлари йўқ.

Бунда Иттифоқ билан республикаларнинг ҳуқуқ доиралари, шу жумладан планлаштириш, бюджетни шакллантириш, солиқ ва кредит ишидаги, нарх белгилаш соҳасидаги ҳуқуқ доираларини аниқ белгилаб қўйиш керак. Барча республикалар ва регионларнинг корхоналари ўртасидаги бевосита шартнома алоқалари, шаклланиб келаётган умумиттифоқ бозори интеграция жараёнларининг, федерациямизни янгилаш ва мустаҳкамлашнинг иқтисодий негизи бўлиши керак.

Республикаларнинг марказ билан муносабатлари ҳамда республикаларнинг ўзлари ўртасидаги муносабатлар улардан ҳар бирининг ўзига хос томонларини — географик ҳолатини, тарихий ривожланиш йўлларини, давлатнинг шаклланишини, мамлакатда таркиб топган ишлаб чиқарувчи кучлар жойлашишининг ролини, иқтисодиётнинг характери ва даражасини, уларда яшаётган халқларнинг руҳияти ва урф-одатларини ҳисобга олмоғи керак.

Автоном тузилмаларни ривожлантириш. Совет федератив давлатини такомиллаштириш автоном республикалар, автоном областлар ва автоном округларнинг суверенитетини мустаҳкамлашни, ҳуқуқларини кенгайтиришни, уларнинг иқтисодий, социал ва маданий ҳаётнинг йирик масалаларини мустақил ҳал қилиш имкониятларини кенгайтиришни тақозо этмоқда. Партия бунга ҳамиша эътибор билан қарайди.

Миллатларнинг ҳуқуқлари ва шахснинг ҳуқуқлари. Кўчиб юриш жараёнлари ҳамда аввалги тараққиётдаги бузилишлар натижасида айрим халқлар учун ўз тарихий ватанларида ўзига хос жиҳатлардан маҳрум бўлиш хавфи туғилди. Шу сабабли ҳар бир республиканинг она тилини, маданий-этник хусусиятларини ва миллий маънавий қадриятларини, турмуш укладининг ўзига хослигини, демографик структурасини ҳимоя қилиш борасидаги чора-тадбирлар адолатлидир.

Шу билан бирга бундай чора-тадбирлар республикада яшаётган бошқа миллат гражданларининг манфаатлари ва ҳуқуқлари ҳисобидан амалга оширилмаслиги керак. Ирқчилик, шовинизм, миллатчилик социализм принципларига, мамлакат қонунларига ҳам, халқаро нормаларга ҳам зиддир. Бирорта ҳам халқ, у қанчалик оз сонли бўлмасин, ўз маданияти, тилини, ўзининг асрлар давомида таркиб топиб келган бетакрор қиёфаси ва хулқ-атворини йўқотмаслиги керак. Биз жам бўлиб яшаётган миллий гуруҳларга ўз ижтимоий, маърифий, диний ва бошқа уюшмаларини тузиш, маданий ва ахборот органлари, мактаблар, диний иншоотларга эга бўлиш имкониятини бериш тарафдоримиз.

Умумдавлат миқёсида кам сонли халқларга, уларнинг ўзига хос ҳаёти ва тараққиётига нисбатан алоҳида ғамхўрлик қилинмоғи керак.

КПСС — барча халқларнинг она тилидан эркин фойдаланиш, уни миллий — давлат автономияси доирасида давлат тили деб эълон қилишдан иборат шак-шубҳасиз ҳуқуқини ёқлайди. Рус тили умумдавлат эҳтиёжларини, шу жумладан Совет Иттифоқининг ташқи сиёсий фаолиятида ҳам эҳтиёжларни таъминламоқда, миллатлараро муомала воситаси бўлмоқда, унга мамлакатнинг бутун территориясида расмий тил мақомини бериш мақсадга мувофиқдир.

Байналмилалликка содиқ бўлган коммунистлар учун мамлакатдаги барча халқларнинг манфаатлари баб-баравар қадрлидир. Барча миллат кишиларини бирлаштирувчи партиянинг мавқеи ана шу сиёсий имкониятдан миллатлараро низолар ва тўқнашувларни бартараф этиш учун фойдаланиш имконини беради ва шундай фойдаланиш вазифасини юклайди. Биз ана шу йўсинда ҳаракат қилиш ниятидамиз.

VI. Инсониятнинг тинч ривожланиши сари

Янгича тафаккур, янгича ташқи сиёсат. Қайта қуришни бошлаб ва у туфайли жаҳондаги бутун вазиятда чуқур ўзгаришлар келтириб чиқариб, янгиланиш натижасида бизнинг давлатимиз қандай бўлишини белгилаб, биз инсоният олдида ўз зиммамизга жуда катта масъулият олдик. Бутун дунё XXI асрга қандай кириб бориши СССРдаги қайта қуришнинг муваффақиятига боғлиқ бўлади. Ўз навбатида халқаро муносабатларни тубдан соғломлаштириш, жаҳон тараққиётида тинчлик даврига чиқиб олиш совет халқининг ҳаётий манфаатларига мос келади, қайта қуришнинг тараққий этишига ёрдам беради.

Янгича тафаккурга асосланган ташқи сиёсат ҳозирнинг ўзидаёқ ижобий натижалар берди. Дунё тарафкашлик кишанларидан озод бўлиб бормоқда. Янги жаҳон сиёсатига муҳтож бўлган ҳозирги замон цивилизациясининг яхлитлиги равшанроқ бўлиб қолди. «Совуқ уруш» тўхтатилди. Жаҳон ҳарбий тўқнашуви хавфи чекинди. СССР билан АҚШ ўртасида янгича муносабатлар сари ижобий бурилиш юз берди. Амалий қуролсизланиш йўлидан дастлабки шаҳдам қадамлар қўйилди. Мулоқот, музокаралар халқаро муносабатларнинг устунлик қилувчи шаклига айланмоқда. Маҳаллий низоларни бартараф этишда сиёсий усуллар устун бўлиб қолмоқда.

Янгича тафаккур ва янгича ташқи сиёсат Совет Иттифоқини хавфсиз ҳамда маърифатли жаҳон тартиботини қуришнинг олдинги маррасига олиб чиқди. Биз ижтимоий-сиёсий йўлни эркин танлаш тарафдоримиз. Мана шу принцип манфаатлар мувозанати принципи билан бирга бошланиб келаётган давр учун универсал принцип бўлиб қолмоғи, уни зўравонликдан ва урушқоқлик тафаккуридан халос қилмоғи керак. Бизнинг узоқ муддатга мўлжалланган ташқи сиёсий йўлимиз жаҳон мамлакатлари билан ўзаро манфаатли тенг ҳуқуқли алоқалар ва мулоқотларнинг кенг қамровли соҳаларини; иттифоқчи давлатлар ва ЎИЕКка аъзо бўлган мамлакатлар билан ҳамкорликни янгилаш ва ривожлантиришни; Европада юз бераётган жараёнда, «Умумевропа хонадонини» қуришда ташаббускорлик билан иштирок этишни; Осиё-Тинч океан регионини тинчлик ва ҳамкорлик зонасига айлантириш мақсадида бу ерда фаол иш олиб боришни; БМТнинг янги очилган имкониятларини рўёбга чиқаришда унга ҳар томонлама ёрдам беришни; маҳаллий низоларни сиёсий бартараф этишда «холис хизмат» қилишни; ташқаридан бўладиган ҳар қандай аралашишга қарши ўз мустақиллигини ҳимоя қилаётган халқлар ва давлатлар билан бирдамликни ўз ичига олади.

Жаҳон ҳамжамиятини ҳарбийсизлантириш мақсадида бизнинг йўлимиз қуйидагиларни назарда тутади: ядро қуролини батамом тақиқлаш ва босқичма-босқич тугатиш, ҳамма ерда уни синашни тўхтатиш; кимёвий қуролларни ва уларни ишлаб чиқаришни тақиқлаш ва тугатиш; ҳужумкор урушларнинг моддий имкониятларини бартараф этиш йўлидан бориб оддий қуроллар ва қуролли кучларни кескин қисқартириш; чет давлатларнинг барча қўшинларини бошқа давлатларнинг территорияларидан олиб чиқиб кетиш, у ерлардаги ҳарбий базаларни тугатиш; космоснинг ҳарбийлаштирилишига йўл қўймаслик; ҳарбий иттифоқларни (то улар тугатилгунига қадар) умумий хавфсизлик ва халқаро барқарорликка хизмат қилувчи мудофаа-сиёсий уюшмаларга айлантириш; ҳарбий бюджетларни кўп миқдорда қисқартириш ва ҳарбий саноатни тинч маҳсулот ишлаб чиқаришга кўчириш; ерда, денгизда, осмонда ва космосда ўзаро ошкоралик сари аста-секин яқинлашиб бориш; ҳарбий фаолиятни ҳамда шартномаларга риоя қилишни самарали назорат остига олиш.

Партия инсоният тараққиётида тарихан орқага буриб бўлмайдиган тинч даврга олиб борувчи ана шундай сиёсатгина Совет давлатининг ҳозирги вақтдаги ва келажакдаги ҳақиқий манфаатларига мос келишига қатъий ишонади.

Халқаро ҳамкорликнинг янги сифати сари. Халқлар яшаб келаётган давлатларнинг суверенитети шубҳасиз бўлгани ҳолда уларнинг тақдири ҳозир ҳар қачонгидан кўра маҳкамроқ чирмашиб кетган. Бу ҳол жаҳон сиёсати олдига шу пайтгача бўлганига қараганда мутлақо бошқача талаблар қўймоқда. Унинг амри инсониятнинг жаҳоншумул муаммоларини ҳал қилишда бутун дунё ҳамжамиятининг куч-ғайратларини бирлаштиришдан иборат бўлиб қолмоқда.

Давлатларнинг биргаликдаги куч-ғайратлари билангина очлик, қашшоқлик, оммавий эпидемиялар, гиёҳвандлик, халқаро терроризмни енгиш, дунёнинг турли қисмлари ривожидаги тангликка олиб келувчи номутаносибликлар кучайишини тўхтатиш мумкин. Биргаликда ҳаракат қилиш билангина экология соҳасидаги ҳалокатнинг олдини олиш мумкин, бундай ҳалокатнинг даракчилари ҳозирнинг ўзидаёқ ҳамма қитъаларда кўриниб қолди. Фан-техника ҳамкорлиги йўлидаги тўсиқларни бартараф этиш, жаҳон хўжалигини ҳақиқатан ҳам жаҳон хўжалигига айлантиришгина цивилизациянинг тинч ривожланиши учун моддий пойдевор яратади. Янги даврнинг ана шу мақсадлари сари бориш халқаро ҳамкорликнинг мутлақо бошқа даражада бўлишини талаб қилмоқда. Бу соҳада БМТнинг роли беқиёсдир. Биз маҳаллий, қитъалараро, регионал, халқаро кўламдаги барча прогрессив ташкилотлар билан ҳамкорлик қилиш тарафдоримиз.

Жаҳон ҳамжамиятининг яшаш қобилияти ривожланиш варианти кўплигидадир, у хилма-хил қиёфага: миллий, маънавий, ижтимоий, сиёсий, географик, маданий қиёфага эгалигидадир. Цивилизациянинг умумий тараққиёти оқимида — биз бунга аминмиз — социализм ғоялари қайтадан дунёга келади ва борган сари катта таъсирга эга бўлиб боради. Шарқий Европада юз бераётган мушкул воқеалар — улар ҳар бир мамлакатда ўз хусусиятларига эга бўлишига қарамай — «совуқ уруш»нинг ғоят ноқулай шароитларида ҳамда миллий омилни етарли даражада ҳисобга олмасдан социализм учун курашда вужудга келган салбий тажрибани азоб билан, танглик билан бартараф этишдир.

Шарқий Европа давлатларида юз бераётган ўзгаришлар уларнинг халқларига бўлган дўстона муносабатларимизни буза олмайди. КПСС у ерда бошланган ислоҳотлар, СССРдаги қайта қуриш сингари, ихтиёрий ўзаро манфаатли алоқалар учун янада табиий ва мустаҳкам замин яратишига умид боғлайди.

КПСС коммунистик ва ишчи партиялари, социалистик ва социал демократик, либерал ва миллий демократик партиялар билан, тинчлик, демократия ва ижтимоий тараққиёт заминида турган барча ташкилотлар ва ҳаракатлар билан **ҳамкорлик қилиш учун очиқдир.**

Қайта қуриш социалистик ҳаракатдаги тарихий ажралишни бартараф этиш, ҳозирги босқичда бу ҳаракатни жаҳоншумул ҳаракат сифатида қайта дунёга келтириш учун имконият яратиб берди. Янги дунё ва социал тараққиёт йўлларини излашда сўл кучларнинг жипслашиш истиқболи кўзга ташланмоқда ва КПСС буни маъқуллайди.

VII. Партияни янгилаш сари

Партиянинг ўзи тубдан қайта қурилмаса, у пешқадамлик позициясини сақлаб қола олмайди, ўзи бошлаган ва халқ қўллаб-қувватлаган ишни мана шу кескин бурилиш даврида давом эттира олмайди.

Авторитар режим партияга, унинг жамиятдаги ролига ва иш методларига ниҳоятда салбий таъсир кўрсатди. Ҳокимиятнинг аслида партиявий-давлат структураси таркиб топди. Партия ички турмушида бошланғич ташкилотлар билан раҳбар органлар ўртасидаги муносабатлар бузилди, коммунистлар партия сиёсатини шакллантиришдан четда қолишди, юқори партия комитетлари фаолиятига суст таъсир кўрсатишди. Ортиқча марказлаштириш, эркин фикрни бостириш, репрессиялар катта зарар келтирди. Ғоявий ва ахлоқий бузилиш ҳоллари партия обрўсига жуда катта зарар етказди.

Шундай бўлсада, кенг партия оммаси орасида ленинча буюк мақсадларга садоқат, беғаразлик, халққа хизмат қилишда фидокорлик сақланиб қолди. КПССда ҳамиша жўшқин кучлар бўлди ва иш олиб борди, худди шунинг учун ҳам у сталинчилик ва турғунлик ҳолатини бартараф эта олди, революцион бурилишга бошчилик қилди ва бу билан ўзининг етакчилик ролини бажариш қобилиятини яна бир бор исботлади.

Юзага келган вазифалар кўламининг кенглиги ва янгилиги КПССнинг жамиятдаги мавқеини принципиал ўзгартириш, айбсизлик даъвосидан, сиёсий монополизмдан воз кечиш зарурлиги ҳақидаги масалани жиддий қилиб қўйди. Бунда жамиятдаги ўзгаришлар суръати партияни ўзгартиришда жадал суръатлар бўлишини талаб қилмоқда — акс ҳолда у сиёсий ҳаёт чеккасига суриб қўйилиши хавфи остида қолади. Бу вазиятни партиявий омма жиддий тарзда англаб турибди: **партияни ислоҳ қилиш, уни чуқур қайта қуриш** масаласи тобора қатъий қилиб қўйилмоқда.

Совет Иттифоқи Коммунистик партияси — ўзини ўзи бошқарувчи ижтимоий-сиёсий ташкилот, маслакдош коммунистларнинг кўнгилли иттифоқидир. Биз янгиланган КПССни социалистик йўлдаги партия деб тасаввур қиламизки, у ишчилар синфи, барча меҳнаткашларнинг манфаатларини ифодалаб, ўз сиёсатини янги воқеликни илмий таҳлил қилиш асосида, XX асрдаги бутун ижтимоий тафаккур ва тарихий тажрибага татбиқан Маркс, Энгельс, Ленин меросини ижодий ривожлантирган тарзда қуради.

КПСС ўз назарияси ва практикасида Совет Иттифоқидаги барча халқларнинг демократик ва инсонпарварлик анъаналарига таянади. Партия миллий ва байналмилал негизларни узвий равишда қўшиб олиб борар экан, шовинизмга, миллатчиликка ва ирқчиликка, реакцион идеология ва жаҳолатпарастликнинг бошқа ҳар қандай кўринишларига муросасиздир. У ўз ғоявий-сиёсий ва ташкилий асосларини рад этадиган, социализмга қарши, миллатчи, Советларга қарши ташкилотлар ва ҳаракатларда қатнашувчилардан ўз сафларини тозалайди.

Янгиланаётган жамиятда КПССнинг ўрни ва роли. КПСС демократик жараён доирасида ҳукмрон партия мавқеини сақлаб қолиш йўлида ўз сиёсатини ўтказади ва кураш олиб боради, марказда, республикаларда, жойларда раҳбар органларни тузиш учун халқ мандатини олиш йўлида сайловларда сайловчиларнинг овозини олишга ҳаракат қилади.

Бошқа ижтимоий-сиёсий ташкилотлар ва оммавий ҳаракатлар сингари КПСС давлат ва жамоат ишларини бошқаришда қатнашади, халқ депутатлари Советларига ва бошқа давлат органларига ўз вакилларини номзод қилиб кўрсатади. Партия давлат ҳокимияти ваколатларини ўз зиммасига олмайди. Унинг роли — афзалликларга ҳамда СССР Конституциясида ўзининг алоҳида мавқеининг мустаҳкамлаб қўйилишига даъво қилмаган ҳолда, коммунистлар орқали ҳаракат қилувчи, демократик асосда тан олинган сиёсий раҳбар бўлишдан иборат. Шу муносабат билан партия мамлакат Асосий қонунининг 6-моддаси юзасидан Қонун лойиҳаларини таклиф қилиш ташаббуси тартибида СССР халқ депутатлари съездига тегишли таклиф киритиш зарур, деб ҳисоблайди.

КПСС марксизм-ленинизм принципларига асосланиб, омма орасида ғоявий-сиёсий иш олиб боради, ўз сиёсати ва программавий мақсадларини тарғиб қилади, социализмнинг инсонпарварлик қадриятларини ёяди, қайта қуриш вазифаларининг амалга оширилишини тарғиб қилади.

КПСС ўзига хос бўлмаган вазифалардан холи бўлиб, ўз куч-ғайратларини назарияни, ҳаракат программаларини ишлаб чиқишга, ташкилотчилик ва тарбиявий ишга, кадрларга оид партия сиёсатини амалга оширишга, жамиятни революцион янгилаш йўлида уни жипслаштириш вазифаларини ҳал этишга қаратиш имконини олади.

(Давоми учинчи бетда).

ИНСОНПАРВАР, ДЕМОКРАТИК СОЦИАЛИЗМ САРИ

(Давоми. Боши биринчи ва иккинчи бетларда).

Унинг етакчилик ролининг асосий моҳияти ана шунда. СССР Конституцияси доирасида амал қилувчи барча ижтимоий-сиёсий ташкилотларга унинг янгича муносабати — мулоқот, мунозара, ҳамкорлик ва шериклик муносабатлари ҳам ана шунга бўйсундирилади.

Партия **касаба союзларни** мустақил жамоат ташкилоти деб билади. Унинг меҳнаткашлар манфаатлари йўлида, уларнинг меҳнат ва ижтимоий-иқтисодий ҳуқуқларини ҳимоя қилиш йўлида фаол иш олиб бориш иштиёқини қўллаб-қувватлайди.

КПСС **комсомол** билан ўз муносабатларини ғоявий бирлик, ўртоқларча ҳамкорлик ва алоқа асосида қуради, унинг ўз сиёсатини ишлаб чиқишда ва амалга оширишда бевосита иштирок этишидан манфаатдордир.

Партия мамлакатда **ошкораликни** қарор топтиришнинг ташаббускори бўлди. У ошкоралик жамоатчилик фикри шаклланишининг табиий муҳити, халқнинг сиёсатга бевосита таъсирининг ва гражданлар давлат билан жамиятнинг барча ишларида иштирок этишининг қудратли воситаси, қайта қуриш барқарорлиги ва жўшқинлигининг омили бўлиши учун бундан буён ҳам ҳамма ишларни қилаверади. Жамият ҳаётида ва аввало, ошкораликни амалга оширишда оммавий ахборот воситаларининг муҳим ролини ҳисобга олиб, партия уларнинг фаолиятига ҳар томонлама ёрдам кўрсатади, уларга демократик асосда ўз ғоявий таъсирини ўтказади. КПСС сохта ахборотга, оммавий ахборот воситаларидан шахсий ва гуруҳларнинг худбинлик манфаатлари йўлида, миллатлараро можароларни авж олдириш, инсонпарвар, демократик социализмга ёт ғояларни тарғиб қилиш учун фойдаланишга қарши кураш олиб боради.

Партиянинг жамиятдаги янгича ролини биз ана шундай тушунамиз. Лекин бу ҳамма нарса олдинданоқ равшан эканлигини билдирмайди. Ислоҳотни авж олдириш кўпгина конкрет масалаларга жавобларни аниқлаш имконини беради.

Партияни демократиялаштириш. КПСС янги шароитда жамиятдаги ўзгараётган ўз мавқеини ҳисобга олган ҳолда ўзининг ролини самарали амалга ошира олиши учун нима қилиши керак, унинг структурасини қай тариқа ўзгартириши керак?

Партияни ниҳоятда чуқур демократиялаштириш, партия оммасининг ҳокимияти унинг асоси бўлиб қолиши лозим.

Демократик централизм принципини ана шу нуқтаи назардан қайта идрок этиш, бу принципдан қуйи мансабдорнинг юқори мансабдорга босқичма-босқич бўйсунишидан иборат казарма интизомини ўрнатиш учун фойдаланиш имконини берувчи талқинни бартараф этиш керак. Акс ҳолда коммунистларнинг партия сиёсати ва фаолиятидаги ўз ролларидан қониқмаётганликларини бартараф этиб бўлмайди, уларнинг ҳар бирига ўз қадр-қимммати ва ички эркинлик туйғусини қайтариб бўлмайди.

КПСС партия ички мунозаралари ва қарорларни қабул қилиш тартиби чинакам демократизм руҳида бўлишига, чинакам партиявий ўртоқлик вазиятига муҳтождир. Партия барча органлари ишидаги коллегиалликни, фикрлар хилма-хиллигини, танқид эркинлигини, йўллар ва ҳаракат дастурларининг хилма-хиллигини, алоҳида ҳолларда референдумлар ўтказилишини, камчиликнинг кўпчилик қабул қилган қарорларни албатта бажаргани ҳолда ўз қарашларини ҳимоя қилиш ҳуқуқини уставда гарантиялаб қўйиш керак. Демократик централизм принципининг янгиланиши ўз ички ташкилоти ва интизомига эга бўлган фракция тузилишининг олдини олиш имконини берувчи партия сафлари демократик бирлигини таъминлаши лозим.

Партиявий омма бевосита ролининг оширилиши партиянинг асоси бўлган **бошланғич ташкилотлар** ҳуқуқларини кенгайтиришни тақозо қилади. Улар жорий пайтдаги вазифаларни ва конкрет шароитларни ҳисобга олиб, ўз структураси, фаолият программаси ва шакллари, йиғилишларни, сиёсий тадбирларни ўтказиш даврийлиги ва тартибига оид масалаларни ўзлари масъулият билан ҳал этиш, уларга юқори партия органлари, конференциялар ва съездларнинг ишига ва қарорларига реал таъсир кўрсатиш имконини берадиган қоидалар ва тартиблар асосида ҳаракат қилиш имкониятига эга бўлишлари керак.

Коммунистлар партия қурилишининг конкрет масалаларида бошланғич партия ташкилотлари мустақиллигини ошириш хусусида асосли фикрларни айтмоқдалар. Уларга партияга қабул қилиш, кандидатлик стажидан воз кечиш соҳасида узил-кесил ҳуқуқ бериш таклиф қилинмоқда. Ана шу ва бошқа масалалар коммунистларнинг кенг иштирокида муҳокама қилиниши, КПССнинг янги Уставини тайёрлаш вақтида ҳисобга олиниши лозим.

Территориал-ишлаб чиқариш принципини, яъни ишлаб чиқариш коллективларида ва бошқа коллективларда партия ташкилотлари сақлаб қолинишини тасдиқлаб, партия коммунистлар ана шу ташкилотларнинг ишларида, жамоат ташкилотларининг, ўзини ўзи бошқариш органларининг фаолиятида ўзларини кўрсатишлари тарафдори эканлигини таъкидлайди.

Партия пойдеворини мустаҳкамлаш нуқтаи назаридан унинг **район бўғини** ўйнайдиган муҳим ролга янгича назар ташланади, бу бўғин бошланғич партия ташкилотларининг ишида бевосита ёрдамчи бўлиб, одамларга, коммунистлар ва партиясизларга ҳаммадан яқинроқ туради. КПСС аъзолари билан ана шу бўғин ўртасида жонли алоқа системасини кўзда тутиш зарур.

Конференциялар ва съездларга **делегатлар** сайлаш муқобиллик асосида барча коммунистларнинг бевосита иштирокида ўтказилиши керак. Партия комитетларининг **биринчи секретарларини** йиғилишларда, конференцияларда ва съездларда муқобиллик асосида сайлаш хусусидаги таклиф қўллаб-қувватланиши керак, сайловнинг бундай тартиби уларни тегишли партия коллегияларидан устун қўймаслигини, назоратдан ва танқиддан холи қилмаслигини назарда тутиш лозим.

Съездолди мунозараси жараёнида сайлаб қўйиладиган барча партия органларининг роли, ҳуқуқлари ва вазифалари мундарижасини кенгайтириш масаласини муҳокама қилиш лозим. Сайлаб қўйиладиган органлар асосан мансаб принципига кўра тузиладиган тартибдан воз кечиш зарур. Бу гап КПСС Марказий Комитетига ҳам тўла-тўкис тааллуқлидир. Бунда бирдан-бир мезон — коммунистнинг сиёсий ва инсоний фазилатлари, унинг билимдонлигидир.

Иттифоқдош республикаларнинг коммунистик партиялари тўғрисида. Совет федерацияси ўзгартирилаётган шароитда иттифоқдош республикалар компартияларининг мустақиллиги масаласининг тўғри ҳал этилиши алоҳида сиёсий аҳамиятга эга. КПСС марказий органларининг уларга илгаригидек васийлик қилиши мақбул эмас. Республика компартиялари КПСС Программаси ва Уставига риоя қилиб, ўз программавий ҳужжатларини ишлаб чиқиш, ташкилий, кадрларга оид ва молиявий масалаларни мустақил ҳал қилиш, нашриётчилик фаолиятини олиб бориш, бутун партия турмушига оид принципиал масалаларни ҳал этишда бевосита иштирок этиш ҳуқуқидан фойдаланиш имкониятига эга бўлишлари лозим.

Шу сабабли иттифоқдош республикалар компартиялари Марказий Комитетларининг раҳбарлари Устав асосида КПСС Марказий Комитети раҳбар органининг аъзолари бўлишлари лозим. Партия марказий раҳбар органларининг қарорларига рози бўлмаган тақдирда республика Компартиялари Марказий Комитетларига масалани КПСС Марказий Комитети Пленумида муҳокама қилишни талаб этиш ҳуқуқини бериш мумкин бўлур эди.

Ўлка, область ва округ партия комитетларининг ҳуқуқларини кенгайтириш зарур. Барча даражадаги партия органлари ўз ишларини бошланғич партия ташкилотлари ва коммунистларнинг манфаатларидан келиб чиқиб қуришлари керак.

Байналмилал партиямизда демократик негизларнинг кенг ривожлантирилиши КПССнинг ихтиёрий ғоявий-сиёсий ва ташкилий бирлигини мустаҳкамлашга ёрдам бериб, уни кўп миллатли жамиятда жипслаштирувчи сиёсий куч ролини бажариши учун энг кўп имкониятни таъминлайди.

КПСС Марказий Комитети тўғрисида. КПССнинг янги роли партиянинг назарий ва сиёсий имкониятини марказлаштириши керак бўлган коллектив раҳбар органи сифатида унинг Марказий Комитетига янги талаблар қўяди. Марказий Комитетнинг раҳбар органларига сайланган ўртоқларгина эмас, шу билан бирга ишчилар, деҳқонлар, зиёлиларнинг вакиллари бўлган унинг бошқа аъзоларидан бир қисми ҳам бевосита Марказий Комитетда, унинг комиссияларида доимийлик асосида муайян муддат ишлаб, партия маблағларидан тегишли иш ҳақи олишлари мақсадга мувофиқдир.

Партия съездида КПСС Раисини ва унинг ўринбосарларини сайлаш таклиф этилади. Марказий Комитетнинг мажлислари оралиғидаги даврда сиёсий ва ташкилий масалаларни ҳал этиш учун Марказий Комитет Пленумида Президиум сайлансин.

Марказий Комитетнинг доимий асосда ишлашини ташкил этиш учун бошқа обрўли коммунистлар иштирокида Марказий Комитет аъзоларидан тегишли комиссиялар тузиш мақсадга мувофиқдир. Бу комиссияларга Марказий Комитет Пленумида сайланадиган КПСС Марказий Комитетининг секретарлари бошчилик қилиб, Раис ва унинг ўринбосарлари раҳбарлигида ишлаши лозим.

КПСС съездлари ўртасидаги даврда умумпартиявий конференцияларни мунтазам ўтказиб туриш ва уларга раҳбар органлар составини қайта сайлаш ҳуқуқини беришни кўзда тутиш мақсадга мувофиқдир.

Партияни демократиялаштириш барча раҳбар органлар составини мунтазам алмаштириб туришни тақозо этади.

КПСС съезди партиянинг Марказий контрол-ревизия органини сайлайди.

РСФСР коммунистлари, жамоатчилиги республика партия ташкилотлари фаолиятини пухтароқ мувофиқлаштириш ҳамда тегишли раҳбар органини тузиш таклифини фаол тарзда олға сурмоқдалар. Россия Федерацияси партия ташкилотларининг КПСС яхлитлиги ва бирлигини сақлашдаги муҳим ролини ҳисобга олиб, бу масалаларни РСФСРдаги бошланғич партия ташкилотлари, шаҳар, район, округ, область ва ўлка партия конференциялари муҳокамасига қўйиш, уларни КПСС XXVIII съезди олдидан республика партия конференциясида ҳар томонлама кўриб чиқиш мақсадга мувофиқдир.

Партия аппарати тўғрисида. Партия аппарати зарур ва у ўз структурасини такомиллаштиради, билимдонлигини оширади, бюрократизм кўринишларига барҳам беради. Унда ишлаш учун яхши тайёргарлик кўрган, билимдон, қобилиятли партия аъзоларини жалб қилиш имконини берадиган шароитларни яратиш керак. Аппарат ўз сони жиҳатидан энг мақбул бўлиши ва сайлаб қўйиладиган органларга қатъий бўйсуниши лозим.

Партиянинг оммавий ахборот органлари тўғрисида. КПСС марказдаги ва жойлардаги ўз ахборот органларини ўз сиёсати ва идеологиясини, ташкилотчилик ва ғоявий-тарбиявий ишини амалга оширишнинг муҳим воситаси, деб билади, уларнинг фаолиятини бошқариб туради.

Партия нашрларининг бош муҳаррирлари тегишли партия комитетларининг пленумларида тасдиқланиши мақсадга мувофиқдир; партия марказий оммавий ахборот воситаларининг бош муҳаррирлари ва бошқа раҳбарлари КПСС Марказий Комитети Президиуми томонидан тасдиқланиши керак; партиянинг марказий органи бўлган «Правда» газетасининг бош муҳаррири КПСС Марказий Комитети Пленумида тасдиқланиши лозим.

КПССнинг бюджети тўғрисида. КПСС, унинг ташкилотлари ва партия комитетларининг бутун фаолияти бундан буён ҳам фақат партия даромадлари ҳисобидан пул ва моддий ресурслар билан таъминланиши керак. Партия ўз мулкига эга бўлиб, уни тасарруф қилади. Пул маблағларининг тўпланиши ва сарфланиши ошкора амалга оширилиши керак. Партия маблағларидан фойдаланиш масалаларида партия ташкилотларининг мустақиллигини кенгайтириш зарур, бунда иттифоқдош республикаларнинг Компартиялари, ўлка ва область партия ташкилотлари ўз бюджетларини ўзлари тасарруф қилишларидан келиб чиқилсин, улар ўзини ўзи маблағ билан таъминлашга ўтиши учун имкон берадиган даромадларнинг кўпайтирилишига эришсинлар, улар структура-штат ва молия масалаларини ҳал қиладилар, бошланғич ташкилотлар фаолиятини маблағ билан таъминлаш харажатларини белгилайдилар. Бошланғич партия ташкилотидан то КПСС Марказий Комитетигача бўлган барча даражалардаги партия бюджети маблағларининг сарфланиши устидан самарали ва ошкора назорат ҳам керак.

* * *

КПСС бундан буёнги бир неча йиллар мобайнида жамият қиёфасини белгилаши мумкин бўлган ҳаётий формаларга ҳозир асос солинаётганлигини англаган ҳолда ана шу ғоялар билан XXVIII съездини кутиб олмоқда.

Бу ерда баён қилинган қарашлар ва фикрлар матбуот саҳифаларида, коммунистларнинг нутқларида, партия йиғилишларининг резолюцияларида, КПСС Марказий Комитетига юборилган мактубларда муайян даражада ўз аксини топган. КПСС XIX Бутуниттифоқ конференцияси, КПСС Марказий Комитетининг Пленумлари, СССР Халқ депутатларининг биринчи ва иккинчи Съездлари, СССР Олий Советининг сессиялари, ишчилар ва деҳқонлар, зиёлилар турли доираларининг вакиллари, ёшлар, ветеранлар билан учрашувлар мулоҳаза ва хулосалар учун бой материал берди.

КПСС Марказий Комитети умид қиладики, съездолди мунозаралари жараёнида коммунистлар ҳаракат дастурида баён қилинган муаммолар юзасидан ўз позицияларини белгилаб оладилар, бу мунозаранинг ўзи партия ишини янгилашнинг омили бўлади.

Биз партиясизларни, қайта қуриш шароитида партиянинг ролига бефарқ қарамайдиган барча кишиларни муҳокамада иштирок этишга таклиф қиламиз. Мулоҳазалар ва таклифлар билан бир қаторда муқобил лойиҳаларни ҳам кўриб чиқишга тайёрмиз. Партия ва халқнинг коллектив ақл-идроки — қайта қуришнинг қудратли омилидир.

Совет Иттифоқи Коммунистик партияси Марказий Комитети

КПСС МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ ПЛЕНУМИДА МУЗОКАРАЛАР

Литва Компартияси (КПСС ҳаракат дастурига амал қилувчи) муваққат Марказий Комитетининг секретари **М. М. Бурокявичюс** Литва ССРга ташриф буюрган КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари М. С. Горбачевга, КПСС Марказий Комитети ва унинг Сиёсий бюроси аъзоларига миннатдорчилик билдириб, унинг фикрича, асосий сиёсий масала хусусида — Литва қайси йўлдан ривожланиши кераклиги хусусида айрим мулоҳазаларини айтди. Литвада коммунистик ҳаракат ҳам ана шу масала билан боғлиқдир.

Республика партиясининг раҳбарияти Литва Компартиясининг мустақиллиги ва қайта қурилишини унинг КПССдан ажралиб чиқиши деб тушунмоқда, деди нотиқ, Литва турмушидаги янги реалликни эса Совет Иттифоқи составидан ташқаридаги мустақил Литва давлатининг тузилиши, деб билмоқда. Ҳужжатлардан кўриниб турибдики, Литва Компартиясининг ажралиб чиқаётган қаноти Литва ССРнинг социалистик давлатчилигини тан олмаётир. У Литвада 1940 йилда революцион кучлар ғалаба қозонгунча мавжуд бўлган давлатчиликни қайта тиклаш тарафдори бўлиб чиқмоқда. Литва Компартияси XX съездининг ҳужжатлари ҳам, унинг бошқа анжуманларида қабул қилинган ҳужжатлар ҳам консерватив кучларнинг Литва ўтмишини қайта тиклашга интилаётганликларидан далолат беради. Бу ҳужжатларда «Литва миллатининг давлатчиликдан маҳрум бўлишига дахлдор бўлган» барча кишилар қораланади ва «1940 йилда Литва миллати давлатчилигини тугатишда... фаол ёрдам кўрсатиш — жиноятдир» дейилади. 1940 йилда Литвада Совет ҳокимиятини қайта тиклаган Литва халқининг революцион, антифашист кучларига ана шундай баҳо берилади. Мустақил Литва давлатининг қайта тикланишига КПСС-дан мустақил бўлган Литва Компартиясигина олиб бориши мумкин, деган фикр илгари сурилмоқда.

Бизнинг фикримизча, деб давом этди нотиқ, Литва коммунистлари катта қисмининг КПССдан ажралиб чиқиши — Литва Компартиясининг кўп йиллик революцион, байналмилал позицияларига зарба, Литва коммунистларининг Россия коммунистик ташкилотлари билан, иттифоқдош республикаларнинг Компартиялари билан ғоявий-ташкилий бирлигидан воз кечишдир.

Литва Компартиясининг раҳбарияти ўзининг ажратувчилик ҳаракатларини анча вақтгача яшириб келди, КПСС Марказий Комитетининг раҳбариятинигина эмас, Литва коммунистларини ҳам чалғитиб келди. Литва Компартияси Марказий Комитети январь пленумининг материаллари асосий мақсад — СССР таркибидан ташқаридаги мустақил Литва давлатини тузиш эканлигини кўрсатди. Литвада Совет ҳокимиятини эълон қилиш ва Литва ССРнинг Совет Иттифоқи таркибига кириши юзасидан Литва халқ сейми қабул қилган тарихий ҳужжатларни бекор қилиш ҳақида ҳам қонунлар мажмуаси тайёрлаб қўйилди. Бу қонунларни «Саюдис» раҳбарлари, Литва ССР Олий Совети Президиумининг аъзолари Литва ССР Олий Советининг февраль ойидаги сессияси муҳокамасига киритадилар.

Айирмачи кучларнинг бундай позицияси тарихий ҳақиқатга тўғри келмайди. Биринчидан, Литва СССР таркибига қонуний асосда кирган. Иккинчидан, 1940 йил ёз фаслидаги воқеалар Германия билан СССР ўртасидаги 1939 йилги шартномаларга боғлиқ эмас.

Мен астойдил аминманки, ҳозир рус халқига нисбатан адоват уруғини сочаётган, Литва халқини рус халқидан ва СССРдаги бошқа халқлардан ажратиб олишни истаётган кишилар Литва халқига чуқур қазимоқдалар.

Нотиқнинг фикрича, Литва ССР билан умуман Совет Иттифоқи ўртасида Литва ССР аҳолисини Совет Иттифоқига қарама-қарши қўйиш учун, литва халқи фахрланадиган миллий туйғу заминида миллатчиликни вужудга келтириб, ундан ғаразли мақсадлар йўлида фойдаланиш учун сунъий равишда конституцион низо келтириб чиқарилмоқда.

Литвадаги мураккаб сиёсий аҳволнинг сабабларидан бири Литва Компартиясининг раҳбарияти йўл қўйган сиёсий ва мафкуравий тусдаги хатолардир. Нотиқ ўз фикрини тасдиқлаш учун бир қатор аниқ мисоллар келтирди.

Биз аминмизки, деди у, Литва ССРнинг реал социалистик давлат суверенитети СССР составида ҳам бўлишги мумкин, СССРнинг федератив тузуми Ленин тушунганидек янгиланади ва шу боисдан Литва ССРнинг СССР таркибида ривожланишини талаб қиламиз. Чунки бу — Литва коммунистларини икки қисмга бўлиб турган асосий масаладир. Бу масала юзасидан ўртамизда ҳеч қандай келишувчилик бўлиши мумкин эмас. Бошқа масалаларда бўлиши мумкин, лекин бу масалада бўлиши мумкин эмас. Чунки биз Литванинг Совет Иттифоқи таркибида бўлиши учун курашаяпмиз.

Биз Литва Компартияси раҳбариятини ўз программалари ва низомларини ошкора эълон қилиб, улар ҳам Литванинг СССР таркибида ривожланиши тарафдори эканликларини аниқ-равшан айтишга даъват этамиз. Наҳотки, Литванинг ҳокимият тепасида турган арбоблари қайта қуришни Совет Иттифоқини бузиш деб тушунсалар? Тарих бундай тадбирлар учун ҳеч кимни ва ҳеч қачон кечирмайди-ку, ахир.

Ҳозирги пайтда коммунистлар ва партия ташкилотлари ҳаракат дастурига кўра ажралишмоқдалар. Бу қуйидан рўй бераётган табиий жараёндир. КПСС таркибидан ташқаридаги Литва Компартияси ўз мақомига амал қилиб, бошланғич партия ташкилотларидан то район ва шаҳар ташкилотларигача бўлган ўз партиявий структураларини тузишни жадаллаштирмоқдалар.

КПСС аъзоси бўлган коммунистлар ҳам ўз партиявий структураларини тузмоқдалар. Литва Компартиясининг (КПСС ҳаракат дастурига амал қилувчи) Вильнюс, Шяуляй, Алитус шаҳар комитетлари тузилди. Каунас, Клайпеда шаҳарларида ва бир қатор қишлоқ районларида ташкилот комитетлари тузилиб, улар шаҳар, район партия конференцияларига тайёргарлик кўрмоқдалар. 1990 йил 20 январда Литва аҳолисининг аксарияти яшайдиган асосан қишлоқ район партия ташкилотлари вакилларидан иборат партия фаоллари республика кенгаши бўлиб ўтди. Бу коммунистлар КПСС йўлини изчиллик билан ҳимоя қилишларини айтишди.

Биз алоҳида шароитларда ишлаяпмиз. Бу — янгитдан ташкил топган Литва Компартияси ўзининг демократикроқ мақомига, яъни уставига амалий фаолиятни жорий этган шароитдир. Шу сабабли биз КПСС Марказий Комитетидан партия турмушининг бир қатор масалаларини республикамизда вужудга келган шароитга мувофиқ тарзда пухтароқ ҳал этишни илтимос қиламиз, чунки амалдаги КПСС Уставига биноан биз Литва Компартияси (КПСС ҳаракат дастурига амал қилувчи) турмушидаги етилган масалаларни оператив ҳал эта олмаймиз. Лекин энг муҳими — КПСС Марказий Комитети Пленумининг ҳужжатларида Литва Компартиясининг (КПСС ҳаракат дастурига амал қилувчи) фаолиятини тан олишдир. Литва Компартияси (КПСС ҳаракат дастурига амал қилувчи) сиёсати қўллаб-қувватланмаса, Литвада партия ташкилотларига аниқ-равшан муносабат бўлмаса, Литвада КПСС аъзоларининг социал ҳимояси соҳасида тадбирлар кўрилмаса, КПСС Литвада ўн мингларча коммунистлардан маҳрум бўлади. Натижада Литвада КПСС Марказий Комитетининг сиёсий таянчи тораяди, Литвада КПССнинг сиёсий кучи анча заифлашади, Литва ССР гражданлари онгига КПССнинг сиёсий таъсири камаяди. Бу эса республикада сиёсий танглигини янада чуқурлаштиради.

Литвада миллий масала ҳам мавжуд. Бу эса Литва территориясида яшаётган кўпчилик рус ва поляк аҳолисини ташвишга солаётир. Адолатсизлик хусусида шикоятлар жуда кўп. Кўпгина кишилар, айниқса рус миллатига мансуб кишилар республикада вужудга келган вазиятдан чўчиб қолганлар. Литва тилининг давлат мақоми белгиланган, лекин Литвада рус ва поляк тилларининг юридик мақоми ҳал этилгани йўқ. Республика Компартиясининг раҳбарияти бу масалада абжирлик кўрсата олмади.

Нотиқ ўз нутқини туғаллар экан, бундай деб таъкидлади: шуни айтмоқчиманки, Литвада амалда иккита компартия иш олиб бормоқда, бинобарин, КПСС Марказий Комитети Совет Литвасидаги вазиятга тўғри баҳо бериши, уларнинг мавжудлигини тан олиши керак. Лекин айни вақтда Литва Компартиясининг XX съезди ҳужжатларига принципиал баҳо бериш лозим.

Литва Компартияси (КПСС ҳаракат дастурига амал қилувчи) республикада ижтимоий негизга эга. Унинг сафлари ўсаверади. Республиканинг ҳаётдаги сиёсий мавқеи ҳам аста-секин ошиб бормоқда. У республикадаги миллий хусусиятларни ҳисобга олиб, Литва халқи ва Литва территориясида яшовчи халқларнинг манфаатларига ҳам, бутун совет халқи манфаатларига ҳам мувофиқ келадиган сиёсатни ўтказаверади.

Литва меҳнат коллективларида, партия ташкилотларида бўлган учрашувлар қатнашчиси, КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, КПСС Вологда область комитетининг биринчи секретари **В. А. Купцов** республикадаги вазият ҳақидаги хулосалар хусусида фикрларини айтди. Унинг сўзларига қараганда, вазият илгари тасаввур қилинганидан анча мураккаброқ. Ҳамма жойда бўлганидек, бу ерда ҳам кўпгина қийинчиликлар бор, албатта — шуни ҳам холисона тан олиш керакки, ўз ички муаммолари ҳам кўп. Марказга нисбатан даъволар жуда кўп. Республиканинг алоҳида тарихий ўтмиши вазиятни янада чуқурлаштираяпти. Бизнинг қайта қуриш давримизда ҳам кўпгина хатоларга йўл қўйилди. Энг асосий хато шуки, Литва раҳбарияти кўтараётган масалалар марказ даражасида ўз вақтида ҳал этилмаётир. Шу сабабли Москвага нисбатан норозилик кучайиб кетди ва ҳатто марказ қандайдир душман қиёфасида намоён бўла бошлади. Шу сабабли Москва қабул қиладиган ҳамма қарорлар ишончсизлик билан, алоҳида, қандайдир ортиқча шубҳа билан кутиб олинади. Шу сабабли КПСС Марказий Комитетининг 1989 йил декабрь Пленуми берган баҳолар ва чиқарган хулосалар ҳам танқидий кутиб олинди ва консерватизм ифодаси деб баҳоланмоқда.

Литва Компартиясининг XX съезди қарорларига амал қилиш позицияси бундан буён ҳам атайин жиддийлигича қолаётир. Партиянинг ажралиши, жамиятнинг миллий белгига қараб табақаланиши давом этмоқда. Барча сиёсий кучларнинг илгариги қарама-қаршилиги ва уларнинг қайта қуриш мақсадларини талқин қилишдаги принципиал келишмовчиликлари ҳозир барча ҳаракатлар ва сиёсий партияларнинг бир йўналишдаги — Литванинг миллий алоҳидалиги, унинг ССР Иттифоқидан чиқиши, Компартиянинг фақат КПССдан ташқарида иш олиб бориши сари йўналишда уюшган ҳаракатларга аниқ ўсиб ўтди. Республикада ҳозир вужудга келган вазиятнинг моҳияти ана шунда. Бутун 1989 йил мобайнида Литва Компартияси раҳбарларининг партия Марказий Комитети аъзолари билан олиб борган бутун ўйинига ҳам ана шу баҳо нуқтаи назаридан қараш керак.

Нотиқнинг сўзларига қараганда, республикада рўй бераётган ҳодисаларни идрок этишга чуқур ёндашув бўлмаётир. Литва давлати мустақиллигини қайта тиклаш вазифаси доимо тарих билан, эркинлик, мустақиллик ҳақидаги мавҳум тушунчалар билан боғланиб, бу нарса жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишига қандай таъсир кўрсатиши ҳисобга олинмаётир. Компартия обрўсини оширишнинг ва аввало сайлов кампанияси даврида жамиятда унинг таъсирини таъминлашнинг бирдан-бир имконияти КПСС-дан ажралиб чиқишда деб ҳисобланмоқда.

Литванинг кўпгина коммунистлари, деди сўнгра нотиқ, бу ғояларнинг манбаи жуда яхши уюшган «Саюдис» ҳаракати бўлиб, амалда оммавий ахборотнинг барча воситалари унинг ихтиёрида эканлигини партия Марказий Комитети аъзолари эътиборига етказишни илтимос қилдилар. Бевосита ижрочилар эса — Литва Коммунистик партияси раҳбарларининг ўзларидир. Улар КПССдан ажралиш ҳақидаги қарорни мутлақо онгли равишда қабул қилганлар ва бу қарор ўтган йилнинг декабрида эмас, балки анча илгари пишиб етилган эди. Унга партиянинг манфаатлари асос қилиб олинмаган, балки шахсий интилишлар, Компартияда ва республикада раҳбарлик позицияларини қўлга киритиш асос қилиб олинганки, бу нарса XX съездда ҳам, республика Олий Советининг кейинги сессиясида ҳам тасдиқланди. Литва (мустақил) Компартиясининг «Саюдис» билан қўшилиб кетаётганлигининг, сепаратизм фойдасига умумпартия манфаатлари унутилаётганлигининг ҳақиқий сабабини ана шунда деб билиш керак.

Вологда область партия комитетининг биринчи секретари муҳокама қилинаётган масала юзасидан бир қатор таклифларни айтиб, айни вақтда Литва Компартияси XX съездининг қарорлари республикадаги вазиятни янада мураккаблаштириши ҳамда бутун партия учун ҳам, бутун иттифоқ учун ҳам ниҳоятда жиддий салбий оқибатларга олиб келиши мумкинлигини таъкидлади. У шунингдек республикадаги ишларнинг реал аҳволини ҳисобга олиб, бир-бири билан муросага келишнинг сира иложи бўлмаган иккита партия мавжудлигини тан олиш керак, деди.

Энг муҳими — КПСС ҳаракат дастурига амал қилишни давом эттираётган Литва Компартиясининг республикада ташкилий тузилишини ва нормал фаолиятини таъминлайдиган энг қатъий чораларни жуда қисқа муддат ичида кўриш керак. Унинг тарафдорларига қарши бадном қилиш ва психологик таъсир кўрсатиш кампанияси авж олдириб юборилган. Партия аъзолари аслида икки йўлдан бирини танлашга мажбурдирлар: ёки ўз қарашларини баён қилиб, психологик тазйиққа дучор бўлишлари ёки ҳукмрон сиёсий фикрни қабул қилишлари керак. Буларнинг ҳаммаси коммунистларнинг бир қисмини КПСС билан ташкилий алоқалар узилишини аслида маъқулламаётган бўлсаларда, мустақил партия тарафдори сифатида фикр айтишга мажбур этмоқда. Уларнинг кўплари ҳозир фаол иш олиб боришлари мумкин эди. Лекин оиласининг тақдиридан, ишдан маҳрум бўлишдан, четга чиқиб қолишдан, социал ҳимоядан маҳрум бўлишдан, қўрқиб, ўз принципиал позицияларини айтолмаётирлар.

Нутқда республикаларнинг ССР Иттифоқидан чиқиш механизми тўғрисидаги Қонун лойиҳасини тезда ишлаб чиқиш зарурлигига эътибор қаратилди. Бу механизмда муаммоларнинг ҳамма жиҳатларини кўзда тутиш, республика территориясидаги рус тилида гаплашадиган аҳолининг социал ҳимоясини унутмаслик керак.

Оқилона матонат кўрсатиб, ташаббусни ўз қўлимизга олишимиз, барча миллат ва элатларнинг ҳуқуқларини ҳурмат қилган ҳолда умумдавлат иттифоқ манфаатларини ҳимоя қилишда қатъият кўрсатишимиз керак.

Мазкур масала юзасидан бугунги Пленум қарорларини Литвадагина эмас, балки бошқа регионларда коммунистлар ва меҳнаткашлар ҳам кутмоқдалар — Латвия Компартияси Рига шаҳар комитетининг биринчи секретари **А. П. Клауцен** ўз нутқини ана шундай бошлади.

Республикамизда, деб давом этди у, Латвия халқ фронти Компартияга нисбатан реал оппозициядадир. Бир томондан, демократиялаш, ошкоралик таъсирида, иккинчи томондан миллий ўз-ўзини англаш кучайиши таъсирида ташкил топган республика халқ фронти дастлабки босқичда ўз шиорларида қайта қуришни, Горбачев номини, янгиланишни шарафлади. Бироқ халқ фронтининг бултур кузда бўлиб ўтган иккинчи съездида эса унинг ўнг қаноти — Латвия миллий мустақиллиги учун кураш ҳаракати устунлик қилди. У ўз программасида 1940 йилгача мавжуд бўлган давлатчиликни қайта тиклаш вазифасини, яъни буржуа тузумини амалда таъмирлашни ошкора ўртага қўйди. Халқ фронтининг раҳбарлари ўз съездидан кейин тез орада Латвия Компартиясини баралла ўз мухолифи деб эълон қилдилар. Ҳозир эса халқ фронти раҳбарлари КПСС сафидан чиқмоқдалар ва республика Компартиясини ўз-ўзидан тарқатиб юборишга даъват этмоқдалар.

Фронт раҳбарлари Латвия халқ фронти партия эмас, балки ҳаракатдир, демоқдалар. Айни пайтда у қаттиқ интизомга асосланган аниқ ташкилий структурага эгадир. Раҳбар органларнинг мажлислари одатда махфий ўтказилмоқда. Қабул қилинадиган қарорлар сўзсиз бажарилиши керак.

Хуллас, улар партия ишининг демократик шакл ва методлари билан қуролланмаганлар, балки бугунги кунда бизларни ана шу шакл ва методлардан воз кечишга даъват этмоқдалар. Бу ҳақда, хусусан ўртоқ Ельцин мана шу минбардан гапирди. Борис Николаевич КПСС Марказий Комитетининг таклиф этилаётган ҳаракат дастурини рад этиб, янги ҳаракат дастурини ўртага қўйди. Уни рўёбга чиқариш эса амалда КПССни ислоҳ қилишга эмас, балки барбод этишга, албатта, ҳукмрон партия бўла олмайдиган бошқа, бирмунча мужмал партиянинг ташкил этилишига олиб келади. У ва унинг тарафдорлари партиямизнинг тарихий ўтмишини, партия тўғрисидаги Ленин таълимотини ҳисобга олиш у ёқда турсин, балки бугунги кунда жумладан, регионимизда реал ҳокимият учун курашаётган янги ҳаракатлар тажрибасини сезмаяптилар.

Рига шаҳар партия комитетининг биринчи секретари ана шу курашнинг боришига баҳо бериб, бугунги кунда у халқ фронти учун бирмунча муваффақият келтираётганини тан олди. Масалан ўтган йили СССР халқ депутатлари сайловида ва бу йил маҳаллий Советларга ўтказилган сайловда фронт умуман республикада ғалабага эришди. Ҳозир Рига шаҳридаги район Советлари халқ депутатларининг кўпчилиги — халқ фронти вакилларидир. Нотиқ халқ фронти вакиллари долзарб муаммоларни бирмунча яхши ҳал этишлари, халқ манфаатларини қаттиқ туриб ҳимоя қилишлари мумкин деган даъвони рад этди. Масалан, Ленин район Советига сайланган депутатлар биринчи сессияда айрим кўча номларини эмас, балки ўзларининг бутун районининг номини ўзгартириш учун кураш кампаниясини авж олдирдилар. Кўчалар номини ўзгартириш — ижтимоий ва сиёсий ўзгартишлар занжиридаги бир бўғиндир, холос.

Инсонпарварлик ғалабаларимизга, турмуш тарзимизга ошкора сурбетларча ҳужум бошланди. Кейинги вақтда бир қатор журналистларнинг ташаббуси билан Германия фашизми томонида туриб жанг қилган латиш легионерлари уруш

(Давоми 4-бетда).

(Давоми. Боши газетанинг 7, 8, 9, 10 ва 13 февраль сонларида).

КПСС МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ ПЛЕНУМИДА МУЗОКАРАЛАР

(Давоми. Боши 3-бетда).

қатнашчиларимиз билан баб-баравар имтиёзлардан фойдаланишлари керак деган масала ўртага қўйилмоқда. Шаҳар партия комитетининг биринчи секретари республикаларимизда гражданларнинг ҳуқуқларини камситувчи қонун ҳужжатлари қабул қилинганлигини, Совет Армиясига нисбатан таркиб топаётган вазиятни эслатиб ўтди. Яъни бугунги кунда турмушимизга янги ахлоқ кириб келмоқда, деб хулоса қилди.

Ҳозир республика Олий Советига ўтказиладиган сайловга тайёргарлик авж олдирилмоқда. Латвия халқ фронти республика парламентида кўпчилик овозга эга бўлиш, сўнгра эса парламент йўли билан мавжуд ижтимоий тузумни ўзгартиришга эришиш вазифасини ўртага қўйди.

Ана шундай шароитда республика Компартияси нима қилмоқда? — деб савол берди Пленум қатнашчиси ва шу заҳотиёқ: Компартия ўз позицияларини қўлдан бой бермоқда, бамайлихотирлик ва сусткашликка йўл қўймоқда, деб жавоб қайтарди. Республика Компартияси Марказий Комитетининг январь ойида бўлиб ўтган пленуми партиянинг навбатдаги, XXV съездига фаол тайёргарликни бошлаб берди. Бироқ, мана шу пленумдан кейинги дастлабки кунлардаёқ унинг қарорларини маъқулламаётган бир гуруҳ коммунистлар республиканинг «мустақил» Компартиясини тиклаш учун ташкилий комитет тузишларини эълон қилдилар.

Кўз ўнгимизда жамоатчилик фикри, жамият қадриятлари ўзгармоқда ва ҳозирги вақтда республика аҳолисининг катта қисми марксизм-ленинизм идеологиясига, социализмга ишонмай қўймоқда, КПССга, иттифоқимизга салбий муносабат кучаймоқда. Нотиқ бундай аҳвол жамоатчилик фикрини шакллантиришнинг энг муҳим омилига эга бўлган оммавий ахборот воситалари билан боғлиқ эканлигини айтди. Латвия Компартиясининг ана шу муҳим соҳадаги таъсири бугунги кунда деярли бошқа кучлар, айнан Латвия халқ фронти тарафдорлари қўлига ўтмоқда.

Кун сайин, бир-икки йилдан буён, радио, телевидение орқали, матбуот саҳифаларида социализм қадриятлари ёмон отлиқ қилинаётган бир пайтда аҳоли бунга нисбатан лоқайд бўла оладими? Албатта, йўқ. Коммунистлар оммавий ахборот воситаларининг ишига зарур даражада таъсир кўрсатмаётганлигимизни таъна қилмоқдалар. Улар кўп жиҳатдан ҳақдирлар.

Шу билан бирга, деб таъкидлади нотиқ, иш фақат бизгагина боғлиқ эмас. Олий комсомол мактабида бўлса керак, яқинда ўтган учрашувда ҳурматли Александр Николаевич Яковлев оммавий ахборот воситалари реал турмушда содир бўлаётган жараёнларни фақат холис акс эттирмоқдалар, деган фикрни айтди. Аслини олганда бу фикрни Пленумда Вадим Андреевич Медведев ҳам тасдиқлади. Республика мисолида гапирадиган бўлсак, деди Рига партия ташкилотининг раҳбари, оммавий ахборот воситалари рўй бераётган жараёнларни холис акс эттиришдан кўра уларни зарур йўналишга солмоқдалар. Ҳамиша шундай бўлган эди, ҳозир ҳам шундай бўлмоқда.

Биз қайта қуришимизнинг салбий жиҳатлари тўғрисида кўп гапираяпмиз, мамлакатнинг турли регионларида миллатлараро адоват содир бўлаётганлигини, бошқаларида эса миллатчилик, шовинизм, айирмачилик кайфиятлари намоён бўлаётганлигини айтаяпмиз. Нима учун шундай бўлаётганлиги, айни кимлар жамиятни беқарор қилаётганлиги тўғрисида эса жуда кам гапираяпмиз. Болтиқбўйидаги вазият бошқача бўлмай, балки умуман жамиятда рўй бераётган жараёнларнинг бир қисмидир. Шунинг учун ҳалоллик билан, атрофлича таҳлил этмай, салбий холатларнинг сабабларини аниқламай туриб, мамлакатдаги вазиятни барқарорлаштиришга оид чора-тадбирларни ишлаб чиқиш, жамиятнинг танглик ва емирилиш сари силжишини тўхтатиш мумкин эмас.

КПСС ҳаракат дастурига амал қилувчи Литва Компартияси мувaққат Марказий Комитетининг секретари **В. Н. Шведнинг** айтишича, ноқулай бўлсада, бир мисолни келтирди. Литва Компартияси мустақиллиги учун кураш ҳаракатини бошлаб берган профессор С. Уосис бундан бир ҳафта илгари партия билетини топширди. У янгиланган партияда бўлишимнинг ҳожати йўқ, чунки у кўп жиноятларга йўл қўйди, деб даъво қилди. Ваҳолонки, унинг ўзи фаол қатнашган XX съезднинг иши тугаган кундан бери атиги бир ой ўтди.

Бугунги кунда эса кўпгина шундай ҳолатларни учратиш мумкин. Компартияни боши берк кўчага олиб кирдилар ва жавобгарликдан ўзларини четга олишга уринмоқдалар. Нотиқ бундай ҳолатлар Литва Компартиясидаги танглик бартараф этилдими, деган саволга жавоб қайтариш учун асос бўлади, деб ҳисоблайди. Партия фаолиятидаги умуман қайта қуриш тўғрисида гапириладиган бўлса, бу қайта қуриш эмас, балки позицияларни қўлдан бой бериш, мақсадлар, ғоялар ва шиорларни алмаштириш эканлиги тўғрисидаги фикрга қўшилмасдан бўлмайди.

Нотиқ XX съезднинг қарорлари натижасида қайта ташкил этилган Литва Компартияси билан КПСС ўртасида юз берган принципиал зиддиятлар тўғрисида гапириб, бу зиддиятларнинг моҳияти иттифоқдами ёки иттифоқдан ташқарида бўлиш керакми, деган саволга бориб тақалади. Биз ҳам Литванинг ташқаридан таъсир ўтказишдан, волюнтаризмдан куч билан тазйиқ ўтказишдан, бюрократик централизмдан ҳоли бўлиши, аммо ҳудди шундай республикалар иттифоқида мустақил, социалистик, эркин Литва республикаси бўлиши тарафдоримиз, деди у.

Шунинг учун КПСС Марказий Комитети Пленумининг қарорида XX съезд қарорларига ташкилий-устав жиҳатидангина эмас, шу билан бирга ғоявий-сиёсий жиҳатдан ҳам баҳо берилиши ғоят зарурдир. Бундай масалаларда икки хил фикр ва ноаниқликка ҳечам йўл қўйиб бўлмайди.

Республикадаги КПСС аъзолари хусусида ҳам бир мунча аниқ фикр айтиш зарур. Шундай бўлмоқдаки, барча коммунистлар КПСС аъзолари бўлиб қоладилар, яъни Литва Компартиясида мустақиллик мақоми амалда сақланиб қолади. Аммо бундай эмас. XXVIII съездга делегатларни биргаликда сайлаш таклиф этилмоқда, ташкилий жиҳатдан ҳам мутлақо бундай қилиб бўлмайди.

Муваққат Марказий Комитет секретари воқеалар ривожининг боришини таҳлил этиб, партиядаги бўлиниш республикадаги ва умуман жамиятдаги аҳволни кескинлаштирганлигини айтди. Ҳокимият органларининг барча даражаларида аслида шундай бўлди. Вазият бошқача ривожланиши мумкин эдими, деган саволга назарий жиҳатдан мумкин эди, амалий жиҳатдан йўқ, деб жавоб берса бўлади. Вақт қўлдан бой берилганлиги ва, конкрет мисоллардан хулоса чиқарганда, КПСС Марказий Комитетида бундай вазиятга унчалик эътибор бермай, зарур даражада жадаллик кўрсатилмаганлиги натижасида шундай бўлди.

Нотиқ республикада коммунистларнинг ўз тақдирини ўзи белгилаш жараёни сингари муҳим сиёсий масала хусусида гапириб, КПСС ҳаракат дастурига амал қилувчи Литва Компартиясининг ноаниқ ҳолатда эканлиги коммунистларни қўлдан бой беришга олиб келмоқда, деб таъкидлади. Бу борада қайта ташкил этилган Литва Компартияси тарафдорларига ҳозирча ҳавас қилса бўлади. Улар ҳатто партиянинг атиги бир неча ўн аъзоси бўлган районларда ҳам шаҳар ва район комитетларига эгадирлар. Юз мингга яқин коммунист ҳали узил-кесил йўл танлагани йўқ.

КПСС аъзоларининг ҳуқуқий жиҳатдан ҳимояланмаганлиги ҳам коммунистларнинг ўз тақдирини ўзи белгилаш жараёнига жуда катта таъсир кўрсатмоқда, деди сўнгра нотиқ. Иттифоқ қонунларини назар-писанд қилмаслик ва уларга зид бўлган республика қонунларини қабул қилиш ҳоллари кенг тарқалди. Шу жиҳатдан қараганда КПССни қонундан ташқари, деб эълон қилиш тўғрисидаги фикрлар кўпгина коммунистлар учун реал мазмун касб этмоқда. Шунинг учун партиядан халқ депутатларининг қонун чиқариш соҳасида янада актив фаолияти тўғрисидаги таклифни қўллаб-қувватлайман ва уларга иттифоқдош республикалардаги КПСС аъзоларининг демократик кафолатларини кучайтириш тўғрисидаги таклифлар билан Олий Советга чиқишни тавсия этаман. Бу борада СССР Конституцион назорат комитети ҳам ўзининг аниқ фикрини айтиши керак.

Кейинги вақтда юзага келган муаммолар қаршисида коммунистлар назарий жиҳатдан ожиз бўлиб қолаётганлиги туфайли бугунги кунда партия кўп нарсаларни қўлдан бой бермоқда, деди сўнгра нотиқ. Кенг тарғиб қилинаётган сохта коммунистик ғоялар ва ҳужжатларни илмий асосланган тарзда танқид қилиш етишмайди.

КПСС ҳаракат дастурига амал қилувчи Литва Компартияси мислсиз шароитда иш кўрмоқда. Бошланғич партия ташкилотлари фаолиятида ва партиянинг ўзида кенг демократия ва мустақиллик бўлмаса, муваффақиятга эриша олмаймиз. Шунинг учун биз КПСС Марказий Комитетининг съездга ҳаракат дастуридаги бир қанча қоидалардан ҳозирнинг ўзидаёқ амалда фойдаланяпмиз.

Нотиқ барча маҳаллий масалаларни мустақил ҳал этиш ҳуқуқи мустаҳкамлаб берилиши лозим, деган истак билдирди. У КПССнинг янги Уставида партияни ташкил этишнинг асосий принципларигина акс эттирилиши, маҳаллий аҳамиятга молик масалаларни ҳал этиш тактикаси, усулларини эса иттифоқдош республикаларнинг Компартиялари мустақил белгилашлари зарур, деган ғояни қўллаб-қувватлади.

Литва Компартияси муваққат Марказий Комитетининг секретари Пленум қарорида, жумладан, XX съезд қарорлари қайта қуришга зарба бўлиб, айирмачилик характерида эканлигини, унинг программавий ҳужжатлари эса, аслида, КПССнинг ғоявий-сиёсий негизларидан чекиниш, КПССни парчалаб юбориш йўлидаги қадам ва уни Компартиялар иттифоқида қайта ташкил этишга уриниш, деб таъкидлашни таклиф этди.

КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, Пермь шаҳридаги «Ф. Э. Дзержинский номли машинасозлик заводи» ишлаб чиқариш бирлашмасининг созловчиси **Н. М. Ершова** уни минбарга чиқишга мажбур этган сабабни изоҳлаб, шундай деди: Михаил Сергеевич, Сиёсий бюро аъзолари, Марказий Комитет аъзолари Литвадаги аҳволни кўриб чиқиш тўғрисидаги масалага шунчалик катта эътибор берганликлари ишчи сифатида мени ажаблантиради ва қойил қолдиради. Аммо бу нарса тўғри тушунилмади. Бунга нисбатан на саховат, на баодоблик кўрсатилмади — ҳеч қандай хулоса чиқарилмади.

Нотиқ Пленумга жўнаб кетишидан олдин телеграмма олганлигини маълум қилди. Унда шундай дейилади: «Пермь. Дзержинский номли завод ишлаб чиқариш бирлашмаси, ўртоқ Ершовага. Пленумда КПСС ҳаракат дастурига амал қилувчи Литва коммунистларини қўллаб-қувватлашни сўраймиз, бизларни таъқиб этишмоқда». Сўнгра нотиқ телеграмма юборган кишининг фамилияси ва адресини айтди.

Мени нима ғазаблантирмоқда? — деб давом этди у. Ҳамма нарсадан кўриниб турибдики, ўртоқ Бразаускас, сиёсий ўйинларга чек қўйиши керак.

Коммунистлар, совет халқи — ҳамма Марказий Комитетнинг мазкур масала хусусидаги қатъий позициясини кутмоқда. Биз коммунистларни ва тўғри позициядаги кишиларни ҳимоя қилишимиз, шу билан бирга Марказий Комитетнинг бугунги Пленумида жиддий ва қатъий баҳо беришимиз зарур. КПСС Марказий Комитетининг аъзоси қарор лойиҳасини сўзга чиққан кишилар киритган қўшимчалар билан биргаликда қўллаб-қувватлашни таклиф этди.

Литва ташкилотида содир бўлган воқеаларни энг қийин, энг масъулиятли, энг қалтис паллада қайта қуришга зарба деб ҳисоблайман, деди КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзоси, КПСС Марказий Комитетининг секретари **А. Н. Яковлев**. Бунинг халқаро оқибалари ҳам оғир бўлиши мумкин.

М. С. Горбачевнинг докладидаги қуйидаги фикрлар тўғри айтилди: XX съезд қатнашчилари истасалар, истамасалар, улар қабул қилган қарорлар жамиятда ҳам, партияда ҳам ўтмишнинг буйруқбозлик — куч ишлатиш кайфиятига қайтишни рағбатлантириб, унинг ташкилотчиларига рўкач бўлади.

Агар ўртоқлар буни тушунмасалар, унда биз сиёсий ғўрликка дуч келаяпмиз. Бундай сиёсий ғўрлик Литва Компартиясини республикадаги айирмачилик жараёнлари қанчалик жадал ўтса, шунчалик тез йўқолиб боришга маҳкум этади. Аммо буни кўриб, тушуниб турсалар, агар айни шундай натижа бўлишини истасалар, унда бошқа ҳеч кимга эмас, ўзларига чоҳ қазиётган бўладилар.

Тўғри, баъзан ўтмишда соғлом фикр кўпинча ҳаддан ташқари таъқиб этилар эди. Эҳтимол рўй бераётган воқеалар — ана шундай таъқиблар учун олинаётган ўч, ўтмишни эслатишдир. Аммо бу нарса литвалик коммунистларни масъулиятдан халос этмайди. Унинг субъектив томони маълум. Бу оппозициядаги кучлар фаолияти, партия ташкилоти йўл қўйган хатолар ва нуқсонлардир. Бу миллатчиликдир. Буларнинг ҳаммаси бор, буларнинг ҳаммаси амал қилмоқда ва ҳаммаси, айниқса ҳар қандай кўринишдаги миллатчилик ғоят хатарлидир.

Биз ҳаммамиз миллатчиликнинг айниқса хатарли эканлигини биламиз. Лекин бу ҳодисанинг ўзи ёмғирдан сўнг чиққан қўзиқорин сингари гоҳ у жойда, гоҳ бу жойда пайдо бўлмоқда. Демак, бунинг субъектив сабабларигина эмас, балки объектив сабаблари ҳам бор. Ана шу сабабларни қидириб топиш керак. Бунда миллатчиликка нисбатангина эмас, шу билан бирга унга сабаб бўладиган барча объектив омилларга нисбатан сохта ақидалар ва бир қолипдаги баҳолардан халос бўлиш зарур. Чунки миллий масала — ғоят қалтис, ғоят нозик масаладир.

КПСС Марказий Комитетининг секретари 1988 йилнинг августида республика партия-идеология фаолларининг кенгашида сўзлаган нутқига тўхталиб, республика умумиттифоқ маданияти ва фанига қўшган ҳисса тўғрисида, 60-йилларда Литва адабиёти ва санъатининг кўпгина асарлари шуҳрат қозонганлиги тўғрисида гапирганлигини эслатиб ўтди. Айни пайтда миллатчиликнинг хавфли эканлиги тўғрисида ва шу билан бирга ҳар қандай халқнинг миллий бойлигига, тилига, маданиятига, меъморий ва бошқа хил ёдгорликларига авайлаб муносабатда бўлиш зарурлиги ҳақида гапирганини, иқтисодиётнинг миллатлараро муносабатларга зиддиятли таъсири тўғрисида, федерациянинг бирорта ҳам халқни, жумладан Россия сингари республикани четлаб ўтмаган муаммолари тўғрисида, миллатлараро муносабатларнинг ана шу барча масалалари ва бошқа масалалари хусусида партия фаолларидан вазмин ва ишончли позицияда бўлиш талаб этилаётганлиги ҳақида гапирганини, байналмилалчилик сиёсий категориягина эмас, айни пайтда ахлоқий категория, умуммиллий ва умуминсоний бойлик эканлиги тўғрисида, XIX Бутуниттифоқ партия конференцияси зўр куч билан халқларнинг байналмилал социалистик қардошлигини ёқлаб чиққанлиги ҳақида гапирганини эслатиб ўтди.

Нотиқ нуқтаи назарим шундай эди, ҳозир ҳам шундай ва бундан кейин ҳам шундай бўлади, деди.

У сўнгра Литвадаги вазиятни таърифлаб, у ерда партия ташкилоти қобилиятсизлигининг яхши таниш бўлган манзараси таркиб топганлигини айтди. Литвалик коммунистлар ҳозир умумий юкимиздан ўзларини четга олмоқдалар. Қайта қуришнинг кўпдан-кўп муаммолари қаторига яна бир муаммо, деярли энг жиддий муаммо — парчаланиш муаммоси қўшилмоқда.

Вужудга келтирилган аҳвол энг аввало консерватив кучларга: байналмилалчилик ва миллатларнинг ўз тақдирини ўзи белгилаш принципини рад этаётган миллатчилик ва шовинизмга қўл келади. Эндиликда барча коммунистларга, жумладан литвалик коммунистларга яшаш ва ишлаш янада қийин бўлади, ҳаётий зарур ўзгартишлар йўлидан бориш янада қийинлашади.

Нотиқ литвалик коммунистларни соғлом фикрлашга даъват этди, масалани такрор-такрор ўйлашга, ҳиссиётларга берилмай ва шошма-шошарликка йўл қўймай, муҳокама қилишга, вазиятни барча коммунистлар билан бирга кўриб чиқишга, М. С. Горбачев Пленумда айтган барча фикрларни ўз халқи олдида, Совет давлати олдида вазминлик ва масъулият билан муҳокама қилишга даъват этди.

Литвадаги учрашув чоғида, деди КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзоси, СССР Госпланининг раиси **Ю. Д. Маслюков**, шаҳар партия комитетларида корхоналарнинг раҳбарлари, республика Давлат план комитетининг вакиллари ҳамда иқтисодий идоралари ва иқтисод фанининг етакчи ходимлари билан ғоят кескин, кўпинча юзхотирчиликсиз, танқидий, баъзан ўз-ўзини танқид руҳида, аммо айни вақтда асосан амалий фикрлашувлар бўлиб ўтди.

Айни пайтда бутун Совет Иттифоқи манфаатларини кўзлаб ишлаётган, рус тилида гаплашувчи аҳоли нисбатан кўп бўлган корхоналарда фикрлашувлар одатда вужудга келган аҳволдан қандай қилиб чиқиб олиш йўлларини қидириб топиш хусусида борди. Биз борган бошқа бир қанча корхоналарда эса, аксинча, бутунлай айирмачилик шиорлари устун даражада илгари сурилди.

Бир қанча шаҳарларда делегациямиз учун танланган маршрутларда аҳолига қанчалик таъсир кўрсатилганлиги яққол сезилиб турди. Барча норасмий ташкилотлар фаолиятига «Саюдис» ҳаракатининг раҳбарлиги аниқ кўзга ташланади. Менинг шахсий фикрим шундан иборатки, деди нотиқ, «Саюдис» Литва Коммунистик партиясининг бўлиниб кетишига катта ҳисса қўшган. Бу нарса ҳаракат дастури ва шиорлардагина эмас, айни пайтда унинг кундалик фаолиятида ҳам ўз ифодасини топмоқда. «Саюдис» у ёки бу тарзда миллатчилик ғоялари авж олишига кўмаклашмоқда, тарихий воқеалар билан найрангбозлик қилинмоқда. Совет Иттифоқи ва Литванинг бошқа тилда гаплашувчи гражданлари «босқинчилар» деб кўрсатилмоқда. Бу эса ҳатто аҳолининг рус тилида гаплашадиган қисми жуда кам бўлган корхоналарда ҳам одамларнинг кайфиятига ўз таъсирини ўтказмоқда.

Янги ҳаракат дастурига амал қилувчи Литва Коммунистик партиясининг позициясини ҳимоя қилаётганлар қўлида бўлган оммавий ахборот воситалари ана шундай қарашларни шакллантиришга кенг кўламда таъсир қилмоқда. Нотиқнинг фикрича, КПСС ҳаракат дастурига амал қилувчи Коммунистик партия позициясини акс эттирувчи оммавий ахборот воситалари йўқ.

Республикадаги барча ахборот воситаларида КПССда қайта қуриш жараёнлари амалга оширилмаяпти деб доимо таъкидланмоқда. Литва Компартиясининг обрўйини ошириш ва унинг жамиятдаги таъсирини таъминлашнинг бирдан-бир имконияти КПССдан ажралиб чиқишда деб билмоқдалар. Умуман, қайта қуриш жараёнларининг моҳияти миллий маҳдудликка ва Литванинг СССР составидан чиқишига олиб боради, деб тушунилмоқда.

Шу билан бирга, коммунистларнинг бир қисми КПСС ҳаракат дастурига амал қилувчи Литва Компартиясининг мустақиллиги оширилишини ва ССР Иттифоқида республикаларнинг суверенитети мустаҳкамланишини ошкора ёқлаб чиқмоқда. Бундай нуқтаи назар кўп миллатли партия ташкилотлари ва меҳнат коллективларига, шунингдек литвалик бўлмаган аҳоли тўп бўлиб яшайдиган районларга хосдир.

Нотиқ Литва ССР Олий Совети вазиятни янада кескинлаштириб, шу йилнинг 15 январида СССР билан федератив муносабатларни узишга қаратилган янги тадбирларни амалга оширди, жумладан СССРда конституцион назорат тўғрисидаги СССР Қонунининг ва жамғарма банкини ўз территориясидаги СССР Давлат банки ихтиёрига ўтказиш тўғрисидаги СССР Министрлар Совети қарорининг амал қилишини бекор қилди. Литвани гўё СССР иқтисодий қамал қилмоқда, деган ғоят хатарли шов-шувлар пайдо бўлди. Шу тўлқин мавжида кўп ўртоқлар ўз ғояларини ўтказдириб олиш учун имконият яратишни кўзламоқдалар.

Республикадаги учрашувлар чоғида делегация аъзолари Литванинг Совет Иттифоқидан чиқиши уни иқтисодий таназзулга олиб бориши мумкинлигини рўй-рост айтдилар, деди нотиқ. Бу далилни тушунган кишилар бўлди. Литва саноатининг асосий тармоқларини тез модернизациялаш масаласининг қўйилишига асос йўқ, чунки у ердаги илм-фан асосида ишлайдиган асосий тармоқлар гарчи Совет Иттифоқининг баъзи республикаларидагидан юқорироқ даражада бўлса ҳам, аммо илғор техника даражасидан ҳали олисда. Мамлакат халқ хўжалиги комплексидаги ихтисослашув ва кооперациялаш — рўй берган факт бўлиб, бу соҳада ўзгаришлар қилиш зарурати, монополизмни тугатиш эҳтиёжи исбот талаб қилмайди, аммо бу ишни фақат аниқ мақсадни кўзлаб ялпи куч-ғайратлар сарфлаш йўли билангина қилиш мумкин.

Нотиқ Пленум маъқуллаган ҳаракат дастури лойиҳаси негизида Литва коммунистларининг позицияларини яқинлаштириш орқали ҳозирги вазиятдан қутулиш мумкин, деган фикрни айтди.

Айни вақтда КПСС позициясида турган Литва Коммунистик партиясини унинг ҳозирги ночор аҳволида қолдириш ярамайди, деган фикр ҳам айтилди. Улар ўз базасига, ўз кадрларига эга бўлиши учун ва энг муҳими, овоз ҳуқуқига эга бўлиши учун ҳамма чораларни кўриш керак, бунинг учун уларга оммавий ахборот воситалари керак.

Иқтисодий позициялар нуқтаи назаридан, дейди Госплан раиси, ҳаракат дастури лойиҳасининг, ҳукумат программасининг, шунингдек Болтиқбўйи республикаларини иқтисодий мустақилликка ва ўзини-ўзи бошқаришга ўтказиш, шу жумладан Иттифоқ қарамоғидаги корхоналарнинг бир қисмини республика ихтиёрига топшириш, ташқи иқтисодий фаолият билан боғлиқ бўлган барча масалаларни ҳал этишга оид биринчи галдаги чора-тадбирлар тўғрисидаги қарори лойиҳасининг қоидалари шу республикалар олдида жуда кенг йўл очади.

Сўзининг охирида нотиқ Олий Совет қабул этиладиган қонунларда Иттифоқнинг яхлитлигини сақлаб қолиш масалаларини қандай қилиб тўғри акс эттириш хусусида пухта ўйлаб кўрсин, деб таклиф қилди. Федерациямизнинг бирлиги фикр-мулоҳазалар учун негиз бўлиб қолиши керак, албатта.

Бу ерда ҳар бир республиканинг Иттифоқдан чиқиш қоидалари ва мустақиллик ҳуқуқлари ҳақида кўп гапирилди. Биринчи қисм федерацияни қандай қилиб сақлаб қолишдан ва қайси шарт-шароитларда шартномавий муносабатларни йўлга қўйиш мумкинлигидан иборат бўлмоғи керак. Фақат шундан кейингина Иттифоқдан чиқишни хоҳлаган суверен республиканинг чиқиш қоидалари тўғрисидаги қонун кўриб чиқилиши, референдум эса Совет Иттифоқи составидан мана шундай чиқишни тасдиқлаши керак.

Гарчи бу залнинг шиплари баланд бўлса-да, деди Литва Компартияси Марказий Комитетининг секретари **Ю.-В. Ю. Палецкис**, лекин ҳаммамизнинг елкамизни ўтмиш юки босиб тургани тўғри. Бор гап шу, бундан кейин ҳам кўп йиллар давомида шундай бўлади, нима ҳам қила олардик. Лекин афсуски, ўтмишимиз фақат ғалаба маршлари ва қувончли рапортлардан иборат эмас. Унда демократия кам бўлди, ҳокимиятга кўр-кўрона ишониш, террорчилик, шахсга сиғинишлар жуда кўп бўлди. Шахссиз шахсга сиғинишлар ҳам бўлди.

Бугун Литва Компартиясидаги шерикларимиз билан КПСС сайлов арафасида партияга ёрдам бериши керак бўлган новаторларча ҳаракат дастурини қабул қилганлигини қувонч билан кутиб олдик. Бу партияни, жамиятни янгилашда олға ташланган жуда катта қадам, ижодий изланиш ва партиянинг бунёдкорлик кучига ишонаётганлар учун ёрдамдир.

Кун тартибининг иккинчи масаласига келганда, ўтмиш бизни қайсарлик билан орқага тортаётганлигини ва фикрлар одатдаги сийқаликларга ҳамда зўравонлик билан ўз хоҳиш-иродасига кўра қарорлар қабул қилиш томон оғиб кетмоқда.

Афтидан, Литвадаги жараёнларни А. Н. Яковлевнинг 1988 йил августида республикага келиши билан биринчи марта боғламаяптилар. Лекин мутлақо бундай эмас. Литвада дастлабки митинглар А. Н. Яковлев келишига қадар бўлиб ўтган ва улар делегатларни XIX партия конференциясига кузатиш, делегатларни кутиб олиш билан боғлиқ бўлган эди.

В. А. Медведев XX съезд арафасида бизга — Литвага келганида ёпиқ хонада меҳмонимизга шиддатли ҳужум бошланди. Бу ҳужумлар Бразаускас ёки Березов ўртоқларга эмас, балки қайта қуришга, партиямизнинг ҳақиқий раҳбарларига қаратилган эди. Биз кўникиб қолган, бизга қимматли бўлган социализмни қутқаринг — ёрдам беринг, умуман, эски социализмни қутқариб қолинг, қабилидаги бақириқ-чақириқлар ҳам худди шу руҳда эди.

Шу даражада қаттиқ арз қилганларнинг кўпчилиги ҳозир КПСС ҳаракат дастурига амал қилувчи Литва Компартиясида пайдо бўлдилар. Бизда — Литва Коммунистик партиясида ортиқча одамлар йўқ, деб айтмоқчи эмасман. Жуда хилма-хил одамлар бор ва биз қоида ва ахлоқ нормаларини бузган коммунистлардан қутилишимиз мумкин бўладиган мезонларни ишлаб чиқа оладиган комиссияни тузишга қарор қилдик.

Пленум материаллари босиб чиқарилиши жуда яхши, деган фикрни билдирди нотиқ. Биринчи қисмигагина эмас, иккинчи масалага таалluқли материалларни ҳам эълон қилиш керак. Афсуски, ана шу юксак минбардан кўп ноаниқ гаплargина эмас, айни вақтда анчагина чалкаш фикрлар айтилди.

Купцов ва Григорьев ўртоқлар бизда Шальчининкайда митингда бўлган эдилар. У ерда маҳаллий поляклар билан учрашгандилар, бу ерда ундан жуда катта таассурот олганликлари ҳақида гапирилди. Литва Олий Советининг депутатлари ҳам кеча шу ўлкага жўнаб кетишди ва улар ҳам ўша ерда поляклар, белоруслар, руслар билан учрашадилар. Лекин поляклар Белоруссияда ҳам, Украинада ҳам истиқомат қилишмоқда. Поляк тили ўқитиладиган мактаблар, олий ўқув юртлари, шунингдек поляк газеталари ва журналларига келганда, Литвада юқорида тилга олинган республикаларга нисбатан аҳвол анча яхши, тўғри бу ишларни жуда ҳам кўнгилдагидек, деб бўлмайди, белоруслар учун ҳам, поляклар учун ҳам, республикамиздаги бошқа миллатларнинг вакиллари учун ҳам шароитни яхшилаш керак.

Бу ерда ўзини ўзи мудофаа қилиш, деган луқма ташланди. Кишида шу заҳотиёқ қуролли отрядлар, жангарилар ва ҳоказо ҳақида тасаввурлар пайдо бўлади. Мутлақо бундай эмаслиги шубҳасиз. Қуролли кураш ёрдамида эмас, балки қонунлар ёрдамида ҳимоя қилиш назарда тутилган эди. Афсуски, Пленумда Болтиқбўйидаги воқеалар Кавказортидаги воқеаларга тенглашади, деган гаплар яна айтилди. Гўёки бизда алғов-далғов эмиш, гўёки бизда қон тўкилаётган ёки шунга ўхшаш воқеалар бўлаётган эмиш. Бу, ахир, нотўғри.

Республика вакили Литванинг туб аҳолисига мансуб бўлмаган кишлар ўртасидаги ваҳимали кайфиятга тўхталиб, ваҳимага тушиш учун ҳеч қандай асос йўқ, деб ишонтирди.

Янгиланган Литва Компартиясини қўллаб-қувватлаш тўлқини жуда тез орада Литвада коммунизмга қарши катта тўлқинга айланди. Шуни айтиш керакки, бу тўлқин Литва Коммунистик партияси (КПСС ҳаракат дастурига амал қилувчи)га қарши қаратилмаган, аксинча мустақил Литва Компартиясига аниқ-равшан сиёсий куч сифатида қарши қаратилган эди. Бу партия сайловолди курашида баъзилар учун жуда жиддий рақиб ҳисобланади.

Бу минбардан туриб баландпарвоз бир савол берилди: СССР таркибида бўлиш керакми ёки СССР таркибида бўлиш керак эмасми? Мен ўйлайманки, ўртоқ Бразаускас ҳам, ўртоқ Бурокявичюс ҳам бу саволга жавоб беришга ваколат олмаганлар. Ушбу саволга фақат биргина литва халқи жавоб бериши мумкин.

Литва коммунистларининг янгиланган партияси ўтмишда ўз халқи олдида жиноят қилган сталинизм зўравонлиги остида бўлган КПСС Литва партия ташкилотидан ажралиб чиқди. Литва мустақил партиясининг аъзолари ўз программавий ҳужжатларида мустақиллик ғояларини эълон қилар эканлар, улар литва халқининг тинч, демократик йўл билан Литва давлати мустақиллигини тиклашга интилаётганлигини тўла қўллаб-қувватлайдилар. Литва коммунистлари шу мақсад йўлидан бориб, Совет Иттифоқи Коммунистик партияси билан дўстона муносабатларни сақлаш ва мустаҳкамлашга ҳаракат қиладилар.

Мендан олдин сўзга чиққан ўртоқ Палецкис билан мунозара қилмоқчи эмасман. Унинг тутган йўли яқиндагина Литвада бўлган Михаил Сергеевич Горбачевнинг тутган йўлига, Сиёсий бюро бошқа аъзоларининг тутган йўлига мутлақо тўғри келмайди, деди Литва Компартияси муваққат Марказий Комитети (КПСС ҳаракат дастурига амал қилувчи)нинг секретари **В.-Ю. Ю. Кардамавичюс**. Совет Иттифоқи Коммунистик партияси Марказий Комитети аъзоларидан ана шу бизнинг масаламиз — Литва масаласи юзасидан ҳозир яна қандай муроса йўлларини излаяпмиз, деб сўрамоқчиман.

Нотиқ КПСС Марказий Комитети Пленумининг Литва Компартияси XX съезди қарорлари тўғрисидаги қарор лойиҳасини ундаги қатъиятсизлик, иккиёқламалилик учун танқид қилди. Бровиков, Лигачев, Сайкин Совет Иттифоқидаги кўплаб коммунистлар ўйлаётган фикрларни айтдилар. Агар ўртоқ Яковлевнинг ўз фикри бўлса ва уни айтиш ҳуқуқига эга бўлса, биз ҳам шундай ҳуқуққа эгамиз. Биз ўртоқларга шуни яна бир бор айтмоқчимизки, ўртоқ Яковлевнинг Литвада бўлиши республикадаги ишларга бирмунча ёмон жиҳатларни киритган, эҳтимол, Литва Компартияси XX съезди қарорларига ҳам билвосита таъсир қилгандир. Ўртоқ Яковлевнинг Литвадаги баъзи зиёлилар билан учрашувлари шундан далолат беради.

Нотиқ Пленум қатнашчиларини ҳалол гапиришга чақирди. Литва Компартияси ўзининг XX съездида КПССдан чиқди ва энди унга қайтмайди. XX съезд ҳаракат дастуридаги Литва Компартиясининг номи шунчаки ниқобдир. У Коммунистик партия эмас, унда коммунистик фазилатлар жуда оз қолган. Литва Компартиясининг низоми — Коммунистик партия низоми эмас. Бу социал-демократик руҳдаги партиянинг низомидир. Боз устига, унга майда буржуазия тутган йўлнинг айрим жиҳатлари ҳам киритилган. Наҳотки, бу КПСС Марказий Комитети аъзоларига ҳали ҳам тушунарли бўлмаса?

XX съезд ҳаракат дастуридаги Литва Компартиясининг иш мазмуни унинг раҳбар органларига сайланган кишиларнинг, Марказий Комитет аъзоларининг, бюро аъзоларининг, секретариат аъзоларининг тутган йўли билан белгиланади. Бу кишиларнинг кўпчилиги таниш, улар коммунистик позицияларга, баъзилари эса ҳатто социализмга ёт бўлган реакцион позицияларда туришибди. Уларнинг мақсади Литвани Совет Иттифоқидан ажратиб олишдир. Энди шундан кейин ҳам муроса қилиш керакми? Муваққат Марказий Комитет секретари, КПСС Марказий Комитетининг аъзолари бунга йўл қўймайдилар, уларга ён босмасдан, иложи борича кўпроқ қатъият кўрсатадилар, деб ишонч билдирди. Нотиқ Литва Компартияси XX съезди қарорини Совет Иттифоқи Коммунистик партияси билан ажралиш деб ҳисоблашга, Литва Компартияси (КПСС ҳаракат дастурига амал қилувчи)ни ҳамда Литва Компартияси VI партия конференцияси қарорларини ваколатли деб тан олишга ва унинг қаноти эмас, балки Литва Коммунистик партияси нормал ишлашини таъминлаш учун барча зарур ёрдамни беришга чақирди.

У мазкур масаланинг яхши негизи бор, биз йўл-йўриқларимизни, қўллаб-қувватлаётган кўплаб коммунистларга эгамиз, деб таъкидлади. Бизда Партия тарихи институти, Вильнюс Олий партия мактаби ва ана шу Компартиянинг нормал фаолият кўрсатиши учун ёрдам бера оладиган бошқа муассасалар бор.

Нотиқ лойиҳанинг КПСС XXVIII съездига Литва коммунистлардан делегатлар сайлаш тартиби баён этилган бандни олиб ташлаш кераклигини айтди.

Ўйлайманки, декабрь Пленумида ушбу республикада авж олган фавқулодда муҳим воқеалар муносабати билан Михаил Сергеевич Горбачевнинг ва Марказий Комитет аъзоларидан бир групписининг Литвага бориб келишлари муҳим, деб топганлигимиз жуда оқилона иш бўлди, деди КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзоси, КПСС Марказий Комитетининг секретари **Е. К. Лигачев**.

Агар сиз каби мен ҳам Михаил Сергеевич ва бошқа ўртоқларимизнинг Литвада бўлган даврларида ғоят мазмунли ва маҳорат билан иш юритганларидан қувонганлигимни айтсам, носамимийликка йўймасангиз керак, деб ўйлайман.

Энди эса ҳаракат қиладиган, қарорлар қабул қилинадиган вақт келди, деб таъкидлади нотиқ. Ўртоқ Бразаускас бу ерда Марказий Комитетнинг ҳаракат дастури унинг таклифларига муҳтож, бу таклифларнинг кўпидан аллақачон фойдаланилди, улар синаб кўрилди, деб бизни ишонтиришга уринди. Улар бизга: сиз бизнинг изимиздан кетяпсиз, дейишмоқда.

Мен ленинча йўлдан чиқиб кетаётган ўртоқларимиз кўпинча мана бундай қилишаётганини аллақачон сезгандим: партия нима қилаётган бўлса, нималарни ишлаб чиқаётган бўлса, улар шу нарсаларни ўзларига олиб, сиёсий сармоя сифатида ўзлаштирмоқдалар. Афсуски, ўртоқ Бразаускас ҳам бундан четда қолмади. Лекин Марказий Комитетнинг съездга ҳаракат дастурида худди ўша бизни ажратиб турадиган омиллар йўқ. Ҳаракат дастурида Компартиянинг, республиканинг ҳозирги раҳбарлари айтаётган йўл, яъни КПССдан чиқиш йўли йўқ.

Ўртоқларимиз республикадаги ҳамма ижтимоий кучлардан олдинда кетаётганларини, халқ ўртасида ўзларига бўлган ишончни мустаҳкамлаб, катта сиёсий фойда олганликларини айтдилар. Лекин масала шундаки, улар бунга қандай қилиб эришдилар? Ниманинг эвазига эришдилар? Улар илғор ғояларни излаётгандек қилиб кўрсатишмоқда, ўзларини. Лекин фактлар бу уринишларга унча ишониб бўлмаслигини кўрсатмоқда. Биз ҳам излаяпмиз. Биз ҳаммамиз излаяпмиз. Лекин биз партия ва давлат бирлигини бузиш йўлидан бораётганимиз йўқ.

Эндиликда, тақдиримизга даҳлдор вақтда Коммунистик партиямизнинг бирлиги ниҳоятда муҳимдир. Нотиқ жанговар, юксак даражада уюшган партиясиз жамиятимизни жуда кескин вазиятдан олиб чиқиш мутлақо мумкин эмаслигига чуқур ишонч билдириб, муросага келиш тарафдори эканлигини айтди. Унинг фикрига кўра, муроса қилиш зарур ва мумкин, лекин ҳеч қандай принципиал ёнбосишларга бормаслик керак.

Қадим-қадимда юнонлар Афлотун менинг дўстим, лекин ҳақиқат ундан ҳам азизроқ, дейишарди. Ҳақиқат эса шундан иборатки, менинг фикримча, бугун биз қуйидаги қарорни қабул қилишимиз керак. Биринчиси. Литва Коммунистик партияси ҳозирги раҳбариятининг ажраб чиқишга, Совет Иттифоқи Коммунистик партияси, совет федерацияси бирлигини заифлаштиришга қаратилган йўлини қоралаш керак. Иккинчиси. Партия Марказий Комитетининг Пленуми Литва Коммунистик партияси (КПСС ҳаракат дастурига амал қилувчи)нинг партиямизни ғоявий ва ташкилий жиҳатдан жипслаштириш, кўп миллатли социалистик давлатни мустаҳкамлашга қаратилган фаолиятини қўллаб-қувватлайди.

Бундай қарорни қабул қила туриб, деди сўзининг охирида КПСС Марказий Комитетининг секретари, бу Литва коммунистлари учун ҳам, барча иттифоқдош республикалардаги коммунистлар учун ҳам муҳим эканлигини эсда тутиш керак. Бу принципиал аҳамиятга эга.

Шундан кейин КПСС Марказий Комитети Пленумида **М. С. Горбачев** якунловчи нутқ сўзлади.

Муҳаррир ўринбосари Р. УМАРОВ.

Р. — 03105. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри Д. — 1732. Индекс: 64684. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12